

TOETSINGSKADER

PROCEDURES W.R.O. ARTIKEL 19 LID 2

RENKUM 2007

Hoofdstuk 1 Inleiding	3
Hoofdstuk 2 Toetsingsmodule inbreidingsinitiatieven	4
Hoofdstuk 3 Vigerend sectoraal beleid	
3.1 Renkum en de regio (Rijk, Provincie, KAN)	8
3.2 Landschap en natuur (buitengebied: LOP, Bosbeleidsplan en Watervisie, kernen: Groenstructuurplan)	9
3.3 Cultuur, monumentenzorg, recreatie en toerisme	14
3.4 Milieu, mobiliteit, geluid, bodem en duurzaamheid	18
3.5 Wonen, welzijn en zorg	18
3.6 Werken en bedrijvigheid	21
3.7 Maatschappelijke voorzieningen en zorg (w.o. WMO)	22
3.8 Verkeer & vervoer	23
Hoofdstuk 4 Karakteristiek van het landschap en de dorpen	
4.1 Landschap – ontstaansgeschiedenis	25
4.2 Natuur	27
4.3 Economische karakteristiek	31
4.4 Algemene karakteristiek van de gemeente	34
4.5 Karakteristiek per dorp	35
- Renkum/Heelsum	
- Wolfheze	
- Doorwerth, Kievitsdel en Heveadorp	
- Oosterbeek	
4.6 Woonvisie	40
4.7 Toekomstvisie 2030	41
Bijlagedeel	
A Overzicht aanbod nultredenwoningen in Renkum	42
B Geraadpleegde literatuur	46

Inhoud

Dit 'Toetsingskader procedures W.r.o. artikel 19 lid 2' bestaat uit meerdere delen.

Het eerste deel bevat -in de vorm van beleidsregels- een module voor de toetsing van inbreidingsinitiatieven voor een beperkt aantal woningen. Deze omvat vijftien planologische toetsingscriteria die zijn verdeeld over de vier deelaspecten:

- ruimtelijk
- functioneel-economisch
- milieu
- wonen, zorg & welzijn

Het tweede deel (hoofdstuk 3) geeft een overzicht van vigerend sectoraal beleid. Deze samenvatting is opgesteld uitgaande van een ruimtelijk perspectief.

Vervolgens geeft het laatste hoofdstuk een actualisatie van de Ontwikkelingsatlas Renkum 2001 en de eveneens op de ruimtelijke weerslag toegesneden samenvatting van de Toekomstvisie 2030.

Aanleiding - opzet

In het coalitieakkoord 2006-2010 spreekt ons college zich uit over het opstellen van een toetsingskader voor inbreidingsinitiatieven en voor procedures in het kader van artikel 19 van de Wet ruimtelijke ordening. Toepassen van dit beleid behoort tot de bevoegdheden van het college. Het voorliggende document moet daarin voorzien.

Relatie met de Structuurvisie

De hoofdstukken 3 en 4 van dit document vormen tevens de aanzet voor het opstellen van een volwaardige gemeentelijke structuurvisie. Met de invoering van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening – naar verwachting in juli 2008- dient de gemeente voor haar grondgebied te beschikken over zo'n beleidskader.

Tijdelijkheid van het toetsingskader

Dit 'Toetsingskader procedures W.r.o. artikel 19 lid 2' dient als overbrugging tot het moment waarop de 'Structuurvisie Renkum' kan worden vastgesteld. Bij inwerkingtreding van de nieuwe W.r.o. komt toepassing van de procedure van artikel 19 lid 2 overigens te vervallen. De terzelfder tijd vast te stellen structuurvisie zal dan als kader voor dergelijke procedures gaan gelden. Het sectorale beleid zoals dat in hoofdstuk 3 is samengevat komt daarmee overigens niet te vervallen.

Hoofdstuk 2 Toetsingsmodule inbreidingsinitiatieven

Algemene uitgangspunten van beleid

Deze module geeft criteria aan de hand waarvan kleinschalige inbreidingsplannen op basis van kwalitatieve uitgangspunten worden beoordeeld. Er wordt geen onderscheid gemaakt in de beoordeling van bebouwde en onbebouwde percelen. De criteria voor beide soorten percelen overlappen elkaar namelijk grotendeels. De grens van kleinschaligheid wordt overschreden als een initiatief tot gevolg heeft dat de daaraan gerelateerde gebiedsbeschrijving in de Welstandsnota Renkum niet meer klopt. Dat kan zich zowel voordoen bij ontwikkelingen op kleinere als grote percelen en zowel bij kleine of grotere aantallen woningen. Is aldus sprake van een grootschalig initiatief dan is het beleid er op gericht de initiatiefnemer daarvoor een beeldkwaliteitplan te laten opstellen dat tevens voorziet in een specifieke set welstandscriteria voor dat project. Na vaststelling door de gemeenteraad van zo'n beeldkwaliteitplan kan het college dat in combinatie met de hieronder genoemde criteria hanteren voor de verdere uitwerking en beoordeling van het initiatief.

Daarnaast blijven regels die zijn gericht op een goede woon- en omgevingskwaliteit van kracht zoals ze onder andere zijn neergelegd in de Woningwet, Welstandsnota, Woonvisie en Wmo alsmede het Bouwbesluit en Groenstructuurplan. Ook zal elk initiatief worden beoordeeld op grond van de relevante aspecten in de Toets particuliere initiatieven die als bijlage 1 is opgenomen in de 'Methodiek projectmanagement RO-projecten'.

Beleid

Inbreiding is slechts toegestaan wanneer deze

- planologisch verantwoord is én
- een bijdrage levert aan de leefbaarheid van de kern(en), zoals verwoord in uitgangspunten van de Wmo.

Als (planologisch) toetsingskader gelden de dertien ruimtelijke-, functioneel-economische-, milieu- en wonen, zorg & welzijnsaspecten zoals deze hierna in deze module worden weergegeven.

Planologische beoordelingscriteria

Elk plan voor inbreiding dat voldoet aan de hierboven genoemde algemene uitgangspunten, op een al dan niet bebouwd perceel binnen de vigerende woningbouwcontouren, wordt beoordeeld aan de hand van planologische beoordelingscriteria in het navolgende schema. De opsomming heeft geen relatie met eventuele toekenning van gewicht aan het criterium of prioriteitsstelling. De beoordelingscriteria gaan vergezeld van een toelichting.

Ruimtelijke aspecten

1. ruimtelijke samenhang en inpassing in de stedenbouwkundige structuur
2. ruimtelijk wenselijke situatie
3. afstand tot het centrum en de voorzieningen (toegankelijke infrastructuur)
4. woonmilieu

Functioneel-economische aspecten

5. ontsluiting, verkeer en mobiliteit
6. oplossing van functioneel, strategisch belang / oplossen knelpunt

Milieuaspecten

7. bodemgesteldheid, geluid en luchtkwaliteit
8. water
9. omliggende bedrijvigheid
10. archeologie en cultuurhistorie
11. ecologie - natuur
12. duurzaamheid

Wonen, zorg & welzijn

13. 'wonen-welzijn-zorg'

Toelichting

1. Ruimtelijke samenhang en inpassing in de stedenbouwkundige structuur worden beoordeeld vanuit de vraag hoe de locatie aansluit bij de bestaande stedenbouwkundige en landschappelijke structuur. Bepalend is of er sprake is van een logische aansluiting op het bestaande stedenbouwkundig weefsel. Een inbreidingslocatie kan op een logische wijze binnen de bestaande stedenbouwkundige structuur passen als het bijvoorbeeld de opvulling van een straatwand betreft. Bij dit criterium speelt tevens de eventuele aanwezigheid van waardevolle elementen en de identiteit van een woongebied een rol. Voor bebouwde percelen geldt dat er sprake moet zijn van een niet in de huidige woonomgeving passende en met name (milieu)hinderlijke bestemming. De nieuwe bouw mogelijkheden op inbreidingslocaties dienen in stedenbouwkundig opzicht te passen in de betreffende (woon)omgeving. Percelen waarop nu bedrijfsmatige functies voorkomen, gelegen in centrumgebieden in de nabijheid van horeca, winkels etc. komen ook voor woningbouw in aanmerking. Het wonen boven winkels is bijvoorbeeld zeer geschikt voor starters. Tegelijkertijd is het zaak te waken voor verdringing van met name economische functies en voor het ontstaan van zogeheten monofuncties, zeker wanneer daardoor de leefbaarheid in een buurt vermindert. Dat vraagt een goede balans tussen inrichting van de woonomgeving en de woonbehoefte van de burgers.

2. Ruimtelijk wenselijke situatie

Door woningbouw kan een bestaand ruimtelijk knelpunt worden opgeheven en kan de beschikbare ruimte soms efficiënter worden ingevuld. Realisatie van woningbouw kan bijvoorbeeld een positieve bijdrage leveren aan de beeldkwaliteit van de omgeving. Als uitgangspunt geldt efficiënt grondgebruik, de versterking van het dorps karakter van de kernen en respect voor de natuur. Centrumgebieden kennen echter meestal een andere ruimtelijke karakteristiek al gaat ook daar kwaliteit vóór kwantiteit. Dat kan betekenen *dat daar* een groter accent op aspecten van beeldkwaliteit en van de kwaliteit van de inrichting van de openbare ruimte *moet gelden*. Een villawijk met veel groen en vrijstaande bouwmassa's versus een relatief dichtbebouwde woonwijk met smalle straten of een dorpscentrum; ieder hebben ze hun specifieke ruimtelijke kenmerken. Initiatieven in de vorm van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dienen in te spelen op deze ruimtelijke context en karakteristieken en daarop aan te sluiten. Waar het initiatief moet worden getoetst aan het aspect dorps karakter geldt de omschrijving van de ruimtelijke typering (structuur, kwaliteiten, diskwaliteiten) en de per kern beschreven karakteristieken zoals neergelegd in paragraaf 4.5 als referentiekader.

3. Afstand tot het centrum/de voorzieningen

De afstand van een locatie tot de bestaande voorzieningen is met name van belang voor de realisatie van seniorenwoningen. Een korte afstand ten opzichte van commerciële en maatschappelijke voorzieningen bevordert het langzaam verkeer wat vanuit mobiliteitsoptiek als positief punt aangemerkt wordt. Een rollatorafstand van 200 meter kan als criterium voor ouderen en mensen met een beperking worden aangehouden. Trottoirs en fietspaden dienen toegankelijk te zijn voor scootmobielen en kinderwagens. Verder zijn voldoende parkeerplaatsen in het centrum van belang voor automobilisten die beschikken over een invalidenparkeerkaart.

4. Woonmilieu

Het woonmilieu van bestaande woningen ten gevolge van de inbreiding mag niet onevenredig worden aangetast. In de afweging wordt ook gekeken naar groengebieden en doorzichten in de kernen die in functioneel, cultuurhistorisch of ruimtelijk opzicht een belangrijke rol vervullen.

5. Ontsluiting, verkeer, mobiliteit

Ten gevolge van nieuwe woningen mag geen parkeeroverlast in het bestaande woonmilieu ontstaan. De gemeentelijke parkeernorm wordt hier gehanteerd zoals die begrip is neergelegd in de Methodiek Projectmanagement RO-projecten (bijlage 1: Toets particuliere initiatieven).

In geval van woningbouw voor senioren is de ligging van de locatie in de nabijheid (ca. 300 m) van een halte van het openbaar vervoer een voorwaarde. Bij dit criterium is ook een goede ontsluiting ten behoeve van het langzame verkeer van groot belang.

6. Oplossing van functioneel, strategisch belang of het oplossen van een knelpunt

Wanneer het gaat om bebouwde gronden kan inbreiding een oplossing zijn voor verplaatsing van milieuhinderlijke functies. Prioriteit genieten locaties die het meest milieuhinderlijk zijn. Omzetting van de functie bedrijvigheid naar wonen is daarbij geen automatisme. Er is echter geen sprake van een potentiële inbreidingslocatie wanneer een bedrijf geen directe hinder voor de omgeving veroorzaakt en sanering of functiewijziging niet direct nodig is. In een enkel geval kan zelfs gesteld dat een dergelijk bedrijf bijdraagt aan de leefbaarheid van een dorp. Dit geldt des te meer als bij verplaatsing alleen een locatie in een andere kern voorhanden is (verlies van lokale werkgelegenheid).

7) Bodemgesteldheid

Voorafgaande aan het realiseren van een bouwwerk met een permanent karakter en van maatgevende afmetingen (> 50 m²) dient de milieukundige bodemkwaliteit bekend te zijn. De verplichting tot een dergelijk onderzoek is vastgelegd in de Woningwet c.q. het Bouwbesluit. Aan de hand van een verkennend onderzoek kan worden beoordeeld of de bodem geschikt is voor de beoogde gebruiksfunctie. Onder voorwaarden kan ook op licht tot matig verontreinigde grond worden gebouwd. De kwaliteit van het grondwater is voor een bouwvoornemen niet van belang. Indien onderdelen (zoals de funderingen) van het bouwwerk de grondwaterhuishouding kunnen beïnvloeden dient een verkennend onderzoek naar dat aspect te worden uitgevoerd (onderdeel van de zogeheten Watertoets, zie ook hieronder).

8. Water

De inbreiding mag geen negatieve gevolgen hebben op het aanwezige watersysteem en de waterhuishouding (Watertoets, zie ook hierboven).

9. Omliggende bedrijvigheid en verkeerswegen

Allerlei milieuzones zijn van invloed op de woningbouw mogelijkheden van een locatie. Zo kunnen de Wet geluidhinder, milieuzones van (agrarische) bedrijven en functionele belemmeringen zoals zones van onder- en bovengrondse leidingen, beschermingszones e.d. betekenen dat woningbouw, aangemerkt als een milieugevoelige functie, onmogelijk is op een locatie. Voor enkele belemmeringen bestaan oplossingen waaraan echter een prijskaartje is verbonden. De kosten hiervoor komen voor rekening van de verzoeker. De gemeente draagt niet bij aan dergelijke ontwikkelingskosten in geval van particuliere woningbouw.

10. Archeologie en cultuurhistorie

Bestaande cultuurhistorische- en archeologische waarden mogen niet worden aangetast, maar moeten worden beschermd. Waar van toepassing dient nieuwbouw aan te sluiten bij de bestaande karakteristieke en beeldbepalende landschappelijke waarden zoals het reliëf en waterlopen.

11. Ecologie

De plannen mogen geen onaanvaardbare gevolgen hebben op eventueel aanwezige natuurwaarden, volgens nationale en internationale richtlijnen (Vogel- en Habitatrichtlijn en Flora en Faunawet, Natuurbeschermingswet) en het uitgangspunt 'respect voor de natuur'.

12. Duurzaamheid

Duurzaamheid wordt hier gehanteerd zoals dit begrip is neergelegd in de Methodiek Projectmanagement RO-projecten (bijlage 1: Toets particuliere initiatieven). Beoordeeld dient te worden welke mogelijkheden worden benut om op een duurzame wijze vorm te geven aan een woningbouwperceel waarbij bestaande elementen en structuren kunnen worden ingepast. Duurzaamheid betekent het kwalitatief flexibel bouwen om op termijn woningen te kunnen aanpassen aan veranderde omstandigheden. Een zuinig en intensief gebruik van de ruimte, meervoudig ruimtegebruik, een goed beheer van het bestaande en flexibele, aanpasbare en levensloopbestendige bouwvormen is uitgangspunt. Toegankelijkheid van de woningen is een basisvoorwaarde. Tenslotte moet het energieverbruik/prestatie nadrukkelijk per locatie en initiatief worden beoordeeld waarbij de bouwplannen dienen te voorzien in een laag energieverbruik (EPC 0,2 lager dan het Bouwbesluit en EPL gelijk of groter dan 7,5).

13 'Wonen, welzijn, zorg'

Binnen dit zeer brede thema komen diverse deelaspecten aan bod. Zo is het van belang voor elke doelgroep voldoende woningen te realiseren. De nadruk ligt daarbij op starters en ouderen. Wanneer er te weinig woningen voor starters worden gerealiseerd zal de gemeente nog verder vergrijzen en zal het inwonertal dalen. Uiteindelijk zal het draagvlak onder een aantal voorzieningen wegvallen. Om voldoende draagvlak te houden onder de voorzieningen is het noodzakelijk dat het inwonertal ten minste gelijk blijft en er voldoende jonge gezinnen met kinderen in de gemeente een plaats kunnen vinden. De meeste verjonging (17-18 %) vindt plaats in Renkum en Doorwerth. Uit het oogpunt van leefbaarheid en van een goede bevolkingssamenstelling is het daarom zeer gewenst dat juist aan startende huishoudens de mogelijkheid geboden kan worden zich in de eigen gemeente of kern te kunnen vestigen. Hiervoor is het noodzakelijk doorstroming op de woningmarkt te bevorderen, maar ook te stimuleren door bevorderen van de werkgelegenheid. Naast voldoende woningaanbod voor starters is het ook belangrijk om voldoende seniorenwoningen te bouwen. Ouderen hebben vaak een sterke sociale binding met het dorp (zij wonen er soms al hun hele leven). Verhuizen naar een andere kern is voor deze doelgroep niet meer wenselijk.

Indien het niet gaat om de vervanging van één bestaande woning, zijn de Woonvisie (2005) en de concessieovereenkomst van de gemeente met het KAN van toepassing. Dit houdt in dat bij ieder project minimaal 50% van het totale nieuwbouwprogramma in de betaalbare sector gerealiseerd dient te worden. Tenslotte mag er een initiatief niet strijdig zijn met de programmalijn 'Wonen, zorg & welzijn'.

Onder betaalbaar wordt verstaan:

- Sociale huur (tot maximaal de aftoppingsgrens huurtoeslag: € 401,64 (prijspeil 1-6-2007); hiervoor geldt een minimum van 15% van het totaal aantal woningen.
- Middeldure huur (tot maximaal de huurgrens huurtoeslag: € 621,78 (prijspeil 1-6-2007)).
- Betaalbare koop (tot maximaal € 172.000).

Tevens dient minimaal 35% van de woningen geschikt te zijn voor ouderen. Uitgangspunt voor de nieuw te bouwen woningen is verder dat ze voldoen aan het label Woonkeur, waarbij de drie basispakketten worden aangevuld met het pluspakket Veiligheid. Daarmee voldoen de woningen ook aan het politiekeurmerk veilig wonen. Indien strikte toepassing van de eisen vanuit Woonkeur leidt tot te hoge kosten moet overleg met de initiatiefnemer uitwijzen of via creatieve oplossingen hetzelfde doel kan worden bereikt tegen lagere kosten. Tenslotte kunnen de volgende aspecten relevant zijn: innovatief bouwen voor doelgroepen, speelterreinen voor jongeren (aspect bewegen), toegankelijkheid van openbare gebouwen en voorzieningen en sociale infrastructuur (woonservicegebieden, ontmoeting, participatie)

Beoordelingscriteria

	<i>beoordelingscriterium</i>
1	Ruimtelijke samenhang en inpassing in de stedenbouwkundige structuur
2	Ruimtelijk wenselijke situatie (kwaliteit)
3	Afstand tot het centrum & voorzieningen (toegankelijke infrastructuur)
4	Woonmilieu
5	Ontsluiting, verkeer en mobiliteit
6	Oplossing van een functioneel / strategisch belang; oplossen van een knelpunt
7	Bodemgesteldheid
8	Water
9	Omliggende bedrijvigheid en verkeer
10	Archeologie en cultuurhistorie
11	Ecologie
12	Duurzaamheid
13	Wonen, welzijn en zorg

Hoofdstuk 3 Sectoraal beleid

3.1 Renkum en de regio

wisselwerking met beleid van het KAN

Het “Regionaal Plan Stadsregio Arnhem-Nijmegen 2005-’20” koppelt de identiteit van deze regio aan de historische ontwikkeling van de steden Arnhem en Nijmegen. Water is hierin een belangrijke factor. Beide steden zijn ontstaan aan waterstromen: Arnhem aan de Jansbeek en Nijmegen aan de Waal. De ontwikkeling van deze steden is van oudsher verbonden met het rivierenlandschap, waarbij de grote rivieren en de stuwwallen van grote invloed zijn geweest op de bewoningsgeschiedenis. Nadat men meer controle kreeg over het water en de rivieren en natuurbeschermers geen nieuwe bewoning op de stuwwallen meer toelieten, is de bewoning minder bepaald door het landschap, maar door nieuwe infrastructuur en de stedelijke dynamiek zelf.

Ontwikkeling van de regio tot stedelijk netwerk

Met de oprichting van het bestuurlijke ‘Stedelijk Knooppunt Arnhem-Nijmegen’ is sprake van een ontwikkeling van de regio als een samenhangend geheel. De steden Arnhem en Nijmegen zijn dragers van dit stedelijk netwerk waarvan ook de omliggende gemeenten steeds meer deel gaan uitmaken. Op niveau van de regio ontstaat een stedelijk kerngebied: een min of meer verstedelijkte, samenhangende zone die zich uitstrekt van Zevenaar via Arnhem en Nijmegen tot aan Wijchen. De ontwikkeling van dit stedelijk kerngebied toont de groeiende ruimtelijke samenhang en verwevenheid van steden en dorpen binnen de stadsregio. De gemeentelijke herindeling van rond de eeuwwisseling heeft op haar beurt bijgedragen aan versterking van de kleine gemeenten in deze regio. Maar de relaties beperken zich echter niet tot dit kerngebied: het stedelijk netwerk is breder in termen van één regionale woning- en arbeidsmarkt. Ook de relatie met het landelijk gebied en de kleine kernen; de relatie met waardevolle groen- en watergebieden alsmede de relatie tussen stad en landschap maken van de regio een samenhangend stedelijk netwerk.

Toekomst: internationalisering en multifunctionaliteit

De ontwikkeling van de regio als samenhangend stedelijk netwerk zal ook in de toekomst blijven doorzetten en in schaal en tempo toenemen. De internationalisering van dit stedelijk netwerk zal een grote vlucht nemen. De regio zal zich steeds meer ontwikkelen als een stedelijk netwerkverband dat onderdeel uitmaakt van allerlei ruimere netwerken; nationaal, Europees én mondiaal. Tot op heden is een groot deel van de relaties nog geconcentreerd op regioniveau (forensenstromen; woningmarkt; arbeidsmarkt). Er ontwikkelen zich echter nu al steeds meer en intensievere netwerkrelaties op een grotere schaal. Bijvoorbeeld met Wageningen, Brabantstad, de Stedendriehoek, Twente, de Euregio en Nordrhein-Westfalen.

De opgave voor het stedelijk netwerk is gericht op het zoeken naar een verbreding in meer multifunctionele relaties op het gebied van landschap, cultuur, kennis en sociale kwaliteit. Dergelijke factoren vormen steeds meer de basis van de regionale identiteit die door haar bewoners, bedrijven en bezoekers erkend en beleefd wordt”.¹ Tegelijkertijd heeft het regionetwerk een stevige groeiambitie: in economisch opzicht de (tweede) plaats innemen ná de Randstad.

Identiteit: een meervoudige identiteit

Het belang dat het Regionaal plan toekent aan ‘onderscheidende identiteit’ is een signaal voor Renkum om haar kwaliteiten op dit vlak te versterken. “Als alles in principe overal op de wereld kan, wordt de kwaliteit van de plek, waar men zich ‘thuis’ voelt, van doorslaggevend belang.”

Het plan onderscheidt in hoofdlijnen drie kenmerken:

Natuur: de ‘kraan van de delta’

Het bijzondere rivierenlandschap kan worden gezien als een belangrijke identiteitsdrager van de regio. In combinatie met het sterke reliëf en de bosrijke natuur op de hogere stuwwallen is in de regio een grote variëteit aan natuurwaarden en landschappelijke kwaliteiten ontstaan. Dit heeft een diversiteit in natuurwaarden en landschappen opgeleverd die uniek is in Noordwest-Europa.

¹ Regionaal Plan Kan, (bewerkt) citaat 2005-’20 hfst. 2

Kennis: slimme, logistieke draaischijf

De regionale identiteit kan ook vanuit een ruimtelijk-economisch perceptie worden opgevat: de strategische ligging ervan in combinatie met een goede aansluiting op infrastructurele netwerken, regionaal én (inter)nationaal.

Van oudsher heeft de regio al een sterk concurrentieprofiel op gebied van logistiek en distributie, ook vanwege de ligging aan de Europese hoofdtransportassen zoals de A12 en Nederrijn.

Kennis wordt in de regio steeds meer een nieuwe drager van de regionale identiteit. Met name de kennisconcentraties rond de universiteiten in Nijmegen en Wageningen bieden belangrijke aanknopingspunten voor kennis- en productiviteitsontwikkeling. Het benutten en combineren van de kennisgebieden voeding, gezondheid en technologie biedt nieuwe kansen. Met het 'Valley'-concept wordt de netwerkeconomie gestimuleerd: Health Valley in de regio Arnhem Nijmegen (Radboud Universiteit, Rijnstate, Papendal met daaraan gelieerde zorg- en medische clusters) in combinatie met de Food Valley rond de universiteit van Wageningen en de Gelderse Vallei.

Cultuur: regio vol cultuurhistorische grenzen

De regio kent ook unieke waarden op het gebied van cultuurhistorie die voor een aanzienlijk deel voortkomen uit de landschappelijke karakteristiek. De eerste bewoners werden aangetrokken door en moesten zich teweerstellen tegen de natuurlijke dynamiek van het rivierenlandschap. In het recente verleden, tijdens de Tweede Wereldoorlog, lag in de regio de grens tussen bevrijd en bezet gebied na het vastlopen van operatie Market Garden. Door dit en eerdere conflicten herbergt de regio een schat aan archeologisch en cultuurhistorisch erfgoed: van relicten van de Limes; vondsten van de christenpelgrimages; middeleeuwse kastelen, buitenplaatsen en monumenten alsmede de slagvelden en graven van de Tweede Wereldoorlog. Een –deels- verborgen rijkdom aan cultuur waarmee de regio zich krachtig kan identificeren en profileren.²

3.2 Landschap en natuur: landelijke wetgeving en het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) met verschillende opgaven in het buitengebied & het Groen(structuurplan) voor de kernen**Het beleidskader voor het buitengebied**

Landelijke wetgeving voor het buitengebied concentreert zich op dat van het beleid EHS en het Streekplan alsmede de Vogel- en Habitatrichtlijn/Natura 2000. Het Landschapsontwikkelingsplan Renkum 2005 (LOP) alsmede de Watervisie, vormen de gemeentelijke basis voor een brede ontwikkelingsopgave die het gehele buitengebied beslaat. Het voorkeursmodel voor landschapsontwikkeling in de gemeente is het beoogde eindresultaat voor het LOP dat vervolgens in (meerjarige) uitvoeringsprogramma's moet worden gerealiseerd.

De in dit beleidsstuk onderkende thema's zijn als volgt samengevat:

1. Landbouw en cultuurhistorie versus nieuwe natuur
2. Landschappelijke kwaliteit versus nieuwe gebruiksfuncties
3. Recreatie en verstedelijking versus natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten
4. Infrastructuur versus natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten
5. Verstedelijking en bedrijvigheid versus waterkwaliteit en -kwantiteit

De natuur en groenstructuur in de kernen komt verderop in deze paragraaf aan bod.

Landbouw en cultuurhistorie versus nieuwe natuur

Ongeveer een kwart van het Renkumse grondgebied bestaat uit agrarische gronden. De meeste agrarische bedrijven bevinden zich in de Renkumse enclave. Het agrarisch areaal neemt echter snel af vanwege de ontwikkeling van nieuwe natuurgebieden (uiterwaarden, beekdalen maar ook in de Renkumse enclave) of recreatieterreinen (golfterrein Renkum/Heelsum).

Natuurbeschermingsorganisaties kopen gronden op (voorbeeld: Natuurmonumenten en Reijerscamp) en vormen die vanuit hun eigen visie om tot ecologisch waardevolle gebieden binnen planologisch vastgestelde kaders. Ondanks het feit dat daarmee een groter areaal natuurgebied ontstaat met meer

² Regionaal Plan Kan, (bewerkt) citaat 2005-'20 hfst. 3

diversiteit, verdwijnt geleidelijk aan ook een agrarisch cultuurlandschap dat met z'n relatief open karakter bijdraagt aan landschappelijke afwisseling in het Renkumse buitengebied. Het betreft een jong ontginningslandschap van begin 20^e eeuw. Daarvoor bestond de Renkumse enclave uit heidegronden, waarvan de Doorwerthse heide nog een gaaf restant is.

Opgaven*:

- behouden en versterken van het waardevolle, agrarische cultuurlandschap;
- zoeken naar nieuwe combinatie van functies en naar nieuwe agrarische productievormen.

Landschappelijke kwaliteit versus nieuwe gebruiksfuncties

Het teruglopende belang van de agrarische sector is een landelijke tendens. Ook in Renkum zijn de toekomstperspectieven niet rooskleurig. Een aantal -vaak grotere- bedrijven kan overleven; de rest verkoopt zijn grond aan o.a. natuurbeschermingsorganisaties, of neemt de natuurontwikkeling met overheidssubsidie zelf ter hand, zoals hierboven al genoemd, of gaat op zoek naar andere gebruiksfuncties en activiteiten. Van de vele landgoederen die de gemeente Renkum kent is slechts een enkele nog op basis van een landgoedexploitatie in bedrijf. De financiële middelen om deze uitgestrekte en cultuurhistorisch interessante terreinen met bijbehorende bebouwing te onderhouden ontbreken waardoor verwaarlozing op de loer ligt. Ook hier vormen nieuwe gebruiksfuncties de uitdaging, met bijvoorbeeld een manege of camping. Recreatieve functies; nieuwe bebouwing en intensiever agrarisch gebruik met een hogere opbrengst per hectare (bijvoorbeeld kwekerijen) of een zorgboerderij zijn het gevolg.

Opgaven*:

- verbeteren van de landschappelijke inpassing van nieuwe gebruiksfuncties;
- tegengaan van de verrommeling van het landschap; versterken van de kwaliteit van randen.

Recreatie en verstedelijking versus natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten

Van oudsher is het buitengebied van Renkum in trek bij bewoners en recreanten, vanwege het bijzondere landschappelijke karakter; de rust en de ruimte. De verwachting is dat de stedelijke druk hier in de toekomst verder zal toenemen, omdat de grenzen van de inbreiding in de dorpen zullen worden bereikt (het buitengebied zit al 'op slot'). Nu al worden de mazen van de wet opgezocht (permanente bewoning recreatieterreinen). Dit levert een verstoring op van natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten, die ook al in de huidige situatie op een aantal plekken aan de orde is. Zo heeft de veelheid aan kleinere verschijningsvormen als hekwerken en erfscheidingen, die privéterreinen afbakenen, voor barrièrewerking en verrommeling gezorgd. Tegelijkertijd neemt de recreatieve druk verder toe; verbeteren van de cultuurhistorische kwaliteit zal daaraan bijdragen. Het zal spanningen opleveren met de ecologische en landschappelijke waarden (verstoring, 'overall druk') als dit overall wordt toegestaan.

Opgaven*:

- aanbrengen van een zoneringsplan voor recreatiesoorten en realiseren van recreatieve knooppunten c.q. poorten of transferia;
- terugdringen van de barrièrewerking van (verkeerd gesitueerde) bebouwing en hekwerken.

Infrastructuur versus natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten

Vanwege de ligging tussen Randstad en Ruhrgebied was en is dit gebied een belangrijke transportas en daardoor een belangrijke vestigingsplaats voor bewoning en bedrijvigheid.

De vele infrastructuur, die landschappelijk en ecologisch gezien een sterk versnipperende werking heeft, is hier een gevolg van. De landschappelijke continuïteit wordt verstoord en de meeste infrastructuurlijke lijnen werpen een barrière op voor de fauna (EHS). Plannen voor de verbreding van de snelwegen staan op stapel waardoor de spanningen verder toenemen. Tegelijkertijd is dit het geschikte moment om oplossingen aan te dragen.

Opgaven*:

- aanleg van ecopassages
- verbeteren van de landschappelijke inpassing van afritten, knooppunten en verzorgingsplaatsen
- verbeteren van de inpassing van de A50 en provinciale wegen

Verstedelijking en bedrijvigheid versus waterkwaliteit en –kwantiteit

Voorop de stuwwal wordt grondwater opgepompt voor drinkwaterwinning en voor industrieel gebruik (o.a. papierfabriek). Mede hierdoor vindt op grote schaal verdroging plaats waardoor een aantal beken niet constant afvoeren. Ook het regenwater van gebouwen en straten is, tot voor enkele jaren, consequent via het riool afgevoerd en heeft dus niet voor aanvulling van het grondwater kunnen zorgen. Dit heeft vooral in de afgelopen decennia, waarin het bebouwde oppervlak enorm is toegenomen, veel effect gehad. Door het afkoppelen van hemelwater heeft Renkum deze trend inmiddels omgebogen. In het kader van 'Ruimte voor de Rivier' zijn voor de uiterwaarden van de gemeente Renkum voor het deel bij Doorwerth plannen in ontwikkeling, gericht op verruiming van het waterbergend vermogen, bevordering van doorstroming en verlagen van waterstanden.

Natuurontwikkeling in dat gebied is inmiddels in gang gezet door de Stichting Doorwerthsche Waarden. Voor de overige uiterwaarden (Rosandepolder) zijn alleen maatregelen ten behoeve van natuur en landschap voorzien. De insteek is per uiterwaard verschillend, maar allemaal zullen ze een rol spelen bij het oplossen van de hoogwaterproblemen in de rivier. Relatief schoon beek- en kwelwater wordt via de uiterwaarden direct afgevoerd naar de rivier met relatief vuil Rijnwater. Deze stromen zouden zo lang mogelijk gescheiden moeten blijven zodat het schone beekwater benut kan worden voor bijvoorbeeld het ontwikkelen van natuurwaarden. In de uiterwaarden zijn ook nog enkele overstorten in bedrijf.

Opgaven*:

- tegengaan van verdroging door het aanleggen van filtratievoorzieningen;
- aanleggen van kwelzones in de uiterwaarden;
- extensief agrarisch beheer met versterking van natuurwaarden met kleinschalige vormen van vernatting zoals kleine poelen.

*Deze moeten nog op basis van een uitvoeringsprogramma of afzonderlijke projectvoorstellen met een raadsbesluit worden bekrachtigd. Inmiddels is het uitvoeringsprogramma LOP 2006-2009 door de raad vastgesteld.

De Watervisie geeft op dit punt nog een verbijzondering via onderstaande doelstellingen:

1. Een gezond en veilig watersysteem

Doel is afstemmen van activiteiten en het ruimtegebruik in de gemeente Renkum op de kenmerken van het natuurlijke watersysteem. Het watersysteem is daardoor zo robuust dat incidentele veranderingen in de waterafvoer (hevige regenval of perioden van droogte) en/of waterkwaliteit (uitspoeling meststoffen) door het systeem worden opgevangen. Kunstmatige ingrepen in het watersysteem blijven dan tot een minimum beperkt.

2. Schoon water

Doel is optimaliseren van de waterketen waardoor de negatieve invloed van riooloverstorten (voor zover niet reeds gesaneerd) op de waterkwaliteit van het systeem tot een aanvaardbaar minimum is teruggebracht.

3. Bewust omgaan met water

Doel is zichtbaar maken van de factor water binnen de gemeente waardoor inwoners zich er bewust van zijn hoe belangrijk het is verantwoord om te gaan met water.

4. Samenwerking in waterbeheer

De vijf betrokken waterpartners* geven samen invulling aan het operationele waterbeheer dat als een collectieve verantwoordelijkheid wordt beschouwd. Op bestuurlijk en op ambtelijk niveau zijn goede afspraken gemaakt waardoor taken en verantwoordelijkheden inzichtelijk zijn. Zo sluit het waterbeheer van de partners naadloos op elkaar aan waarbij zij het waterbeheer inhoud geven vanuit hun eigen verantwoordelijkheid.

*Behalve de gemeente ook de provincie, rijkswaterstaat, waterschap Vallei & Eem en drinkwaterbedrijf Vitens.

Natuur & Ecologische hoofdstructuur

De uiterwaarden als geheel en het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN) vervullen als kerngebied een essentiële rol in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van Nederland. Binnen de EHS liggen gebieden van minimaal 250 ha. met hoge natuurwaarden van nationale en/of internationale betekenis. Deze hoofdstructuur vormt een samenhangend geheel van kerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en verbindingzones in Nederland. Grote delen van de gemeente Renkum vallen binnen deze ecologische hoofdstructuur. Het bereiken van een duurzame ontwikkeling op basis van een sterke, robuuste ecologische hoofdstructuur is één van de hoofddoelen van het beleid.

Voor een vrije uitwisseling van het wild dient er een verbinding van het Centraal Veluws Natuurgebied naar het uiterwaardengebied te worden gerealiseerd. Voor het beleid van Veluwe 2010 en de Renkumse Poort zijn de mogelijke verbindingen en de knelpunten op deze trekroutes geïnventariseerd. De inventarisatie is uitgevoerd voor vier doelsoorten: das, wild zwijn, ree en edelhert. De geplande ecologische verbindingzones koppelen niet alleen twee gebieden aan elkaar; ook alle geschikte leefgebieden daartussen worden zo veel mogelijk in de verbinding opgenomen. Hiermee wordt niet alleen het leefgebied voor de dieren uitgebreid maar het betekent ook dat verschillende populaties elkaar (weer) kunnen bereiken.

Binnen de gemeente Renkum zijn zeven verbindingzones te onderscheiden: bij de Renkumse Beek, de Telefoonweg, Planken Wambuis, ten zuidwesten van Wolfheze, Warnsborn, Mariëndaal en in de uiterwaarden. De knelpunten liggen in het bijzonder in de doorsnijding van de zones door infrastructuur. Daarnaast zijn aanpassingen nodig om het wild te geleiden (bijvoorbeeld in landbouwgebieden) en vormen bepaalde gebouwen of functies een obstakel, zoals in het Heelsums beekdal.

Flora en fauna

De gemeente Renkum kent een rijke variatie aan flora en fauna. De meest waardevolle vegetaties liggen in –met name het meest noordelijke deel van- het dal van de Renkumse beken en langs de Heelsumse beek, ook wel aangeduid als Laag Wolfheze. Uitvoerige inventarisaties uitgevoerd door leden van de vereniging voor veldbiologie KNNV bevestigen dat beeld, onder andere met het vóórkomen van talrijke zogeheten Rodelijstsoorten én met de ontdekking van een nieuwe Nederlandse sluipwespssoort. De grote diversiteit die men aantroft wordt gerelateerd aan de grote variatie aan zogeheten microhabitats, zowel in het bos als op de heide. Deze rapportages bevatten ook waardevolle beheersaanbevelingen. Andere plaatsen die van belang zijn, zijn de Doorwerthse en Wolfhezer heide en de heide ten noorden van Wolfheze langs de A50. Ook op de hellingen van de stuwwal en in de uiterwaarden zijn waardevolle vegetaties te vinden.

Door de grote verscheidenheid aan biotopen kent de gemeente Renkum een rijke fauna. De uiterwaarden zijn in de winter van belang als pleisterplaats voor zwanen, ganzen en eenden en in de zomer als broedgebied voor andere soorten. De bossen bieden plaats aan een groot aantal zangvogels. Voor roofvogels zijn de bossen als rust- en broedgebied en het open gebied langs de Telefoonweg als foerageergebied van betekenis. Ter behoud van de vogelstand vormen de Veluwe en de uiterwaarden van de Neder-Rijn een speciale beschermingszone binnen de Europese Vogelrichtlijn. Deze valt onder de Natuurbeschermingswet van 1998. De uiterwaarden zijn bovendien aangemerkt als Wetland binnen de Wetlands-Conventie.

Voor amfibieën bieden de waterrijke gebieden van de uiterwaarden en beekdalen een belangrijk biotoop. Voor hen is de stuwwal aantrekkelijk voor het overwinteren. De meeste reptielen zijn te vinden op de Doorwerthse en Wolfhezer heide en de omliggende bossen. De relatief natte beekdalmilieus zijn bevorderlijk voor het ontstaan van een eigen flora en fauna. Dat wordt mede veroorzaakt door het gegeven dat uittredend grondwater waar het aan de oppervlakte komt een altijd constante temperatuur heeft van circa 10° Celsius. De zoogdieren zijn deels in de bossen en deels in het landbouwgebied rond de Telefoonweg te vinden. De overgangen stuwwal-uiterwaarden en het dal van de Renkumse beken vormen belangrijke vleermuisbiotopen.

Vanuit ecologisch oogpunt vormen handhaving en verdere ontwikkeling van de bestaande diversiteit aan biotopen, leefgebieden en soorten het uitgangspunt. Dit betekent, naast duurzame instandhouding,

het verbeteren van de ecologische kwaliteit van deze biotopen. Beleid van terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Geldersch Landschap levert daaraan een belangrijke bijdrage.

De bijzondere flora en fauna in de gemeente met bij voorbeeld de Wodanseiken in het natuurgebied Laag Wolfheze, inspireerde in de negentiende eeuw de schilders van de Oosterbeekse school. De wervende kracht van natuur & cultuur vormt ook voor de toerist en recreant van vandaag een belangrijk motief voor een (herhaald) bezoek aan het gebied. De wijze waarop de terreinbeheerder het gastheerschap invult speelt daar nadrukkelijk op in.

Natuur in de kernen: het Groen(structuurplan)

Algemene karakteristiek; vlakken en (bos)parken

In de hoofdstructuur worden vlakken gevormd door de openbare groenvoorzieningen die zich over een relatief grote oppervlakte uitstrekken: de parken, parkstroken, plantsoenen, speelvelden en pleinen. Bomen en overige beplantingen kunnen hier op een groot aantal manieren worden toegepast, afhankelijk van het ontwerp. Gezien de beschikbare ruimte kan een aangepast onderhoud worden gevoerd wat de afwisseling in beplantingsbeelden in de kernen bevordert. Voldoende boven- en ondergrondse ruimte, bij een relatief extensief gebruik, geven ruime kansen voor een gezonde ontwikkeling van het groen.

Bospark

Bosparken onderscheiden zich in twee aspecten van het bos in het buitengebied. Het bospark kent open ruimtes die meestal zijn uitgekapt om zichruimten naar het rivierenlandschap te maken. Vaak zijn het de overblijfselen van voormalige landgoederen en buitenplaatsen. Vaak komen namelijk -op weloverwogen plaatsen- gecultiveerde beplantingen voor -van oorsprong veelal exoten- en tuinsieraden of elementen als een waterval, bruggetje, zitbank, e.d. De sfeer van het bos blijft echter overheersen. Bosparken zijn eigenlijk bossen die op terughoudende wijze zijn verrijkt. Typische bosparken in de gemeente zijn de Hemelseberg en Pietersberg. Daarnaast vallen buitenvoorzieningen als sportparken ook onder deze categorie. De bosparken zijn bij uitstek geschikt om in te wandelen, als uitloopegebied voor een dagelijks ommetje. Voorzieningen moeten ook in de toekomst beperkt blijven tot een strategisch geplaatst bankje en goed begaanbare wandelpaden.

Parken

Parken zijn opgebouwd uit open ruimten en groepen bomen en heesters van meestal gecultiveerde (exotische) oorsprong. Voorbeelden zijn zijn Bato'swijk en Hartenstein in Oosterbeek en Heidestein in Renkum. Een aaneenschakeling van verschillende ruimten wordt bereikt door een zorgvuldige compositie van de boom- en heestergroepen. De bezoeker krijgt zichtlijnen en panorama's voorgeschoteld die worden omlijst of gericht door beplantingen met een bijzondere vorm of kleur. Op speciale plekken zijn soms ter verdere verhoging van het kijkgenot bijzondere planten geplaatst, zoals rozenvakken, vaste planten of éénjarigen. De parkruimten fungeren als ontmoetingsruimten in een groen decor. Ze zijn ingericht om doorheen te wandelen, te pauzeren, voor spel en sportieve ontspanning. Voor de parken moeten nog afzonderlijke beheerplannen worden gemaakt.

Parkstrook

Een parkstrook is een aaneenschakeling van voorzieningen voor ontspanning, spel en sport. Beplantingen spelen hier in hoofdzaak de functionele rol om voorzieningen te scheiden en af te grenzen. Op enkele plekken zijn zij aanwezig ter accentuering van een ruimte. Voorbeelden zijn te vinden aan de Bram Streeflandweg in Renkum waar schoolpleinen en speelvoorzieningen in een langgerekte strook naast elkaar liggen.

Dilemma's:

- groenstructuur staat onder druk van toenemende infrastructuur, m.n. parkeren
- toenemend besef voor waarde van landgoedrestanten bij afnemende financiële mogelijkheden voor instandhouding en onderhoud op maat
- toenemende recreatiedruk w.o. van hondenuitlaters
- bijdragen van groengebieden aan ontmoetingsfuncties i.r.t. sociale veiligheid en eisen die dat oplevert voor inrichting groengebieden
- duurzaamheid als opgave bij onderhoud en onkruidbestrijding
- gevaar van het verabsoluteren van de aanwezigheid van groen

3.3 Cultuur (inclusief monumentenzorg), toerisme en recreatie

Het Renkumse cultuur- en erfgoedbeleid in brede zin is neergelegd in de Cultuurvisie van 2005-'15. Het zal een uitwerking krijgen in een Plan van aanpak c.q. uitvoeringsprogramma. Uitgangspunten uit deze Cultuurvisie zijn in deze paragraaf overgenomen voor de onderdelen Kunsten en musea, Culturele evenementen en Bibliotheken. Het onderdeel 'Promotie cultureel erfgoed en -activiteiten' sluit naadloos aan bij het thema Toerisme en is aldaar verwoord.

Speerpunten algemeen

De gemeente kent een grote diversiteit aan cultuuruitingen. Beeldend kunstenaars; muzikanten; amateurs & professionals; musea; cultureel erfgoed etc. Die verdienen allemaal de aandacht. Behouden en vergroten van het culturele bewustzijn in de gemeente Renkum staat centraal. Datzelfde geldt voor het bewaren en presenteren van het cultureel erfgoed alsmede het stimuleren van culturele activiteiten.

Goed cultuurbeleid gaat niet per definitie uit van het zoveel mogelijk creëren van culturele voorzieningen. Ook vanwege de ligging van de gemeente tussen de steden Arnhem, Wageningen en Ede is streven naar een uitgebreid voorzieningenniveau niet wenselijk. Voor zowel de eigen inwoners, recreanten en toeristen ligt de opgave het cultuurbeleid te richten op zaken die specifiek zijn voor de gemeente, passend binnen de thematische drie-eenheid 'Cultuur, historie & natuur'.

Onderstaand schema toont een overzicht van thema's waarop de gemeente zich kan profileren en wat verbetering behoeft teneinde mogelijkheden te benutten en valkuilen te vermijden.

Profileren <ol style="list-style-type: none">1. Landschap (ook als inspiratiebron)2. Landgoederen & monumentale bebouwing3. Veluwezoom Cultuurzoom4. "Oosterbeekse school"5. "Pictura Veluvensis"6. "Marius van Beek"7. Airborne-geschiedenis8. Actieve historische en hedendaagse kunstenaarskolonie (EuroArt)9. Verscheidenheid aan culturele instanties en initiatieven10. Kleinschaligheid / intimiteit	Verbeteren <ol style="list-style-type: none">1. Evenwicht tussen ambitieniveau, inzet professionals en vrijwilligers2. Staat van onderhoud van het cultuurhistorisch erfgoed3. Presentatie en toegankelijkheid van het erfgoed4. Coördinatie van activiteiten5. Promotie van cultuur
Mogelijkheden <ol style="list-style-type: none">1. Groeimogelijkheden m.b.t. toerisme2. Mogelijkheden tot experimentele culturele activiteiten3. Door in te zetten op specifieke "Renkumse" thema's een betere concurrentiepositie in de omgeving creëren4. Synergie	Valkuilen <ol style="list-style-type: none">1. Te hoge verwachtingen2. Te veel voorzieningen in stand houden3. Geen keuzes maken4. Hoge voorzieningenniveau in omliggende stedelijke gemeenten willen evenaren5. Te veel op zichzelf staande initiatieven zonder samenhang en/of samenwerking6. Vanzelfsprekendheid, niet 'trots zijn op'

Specifiek speerpunt

- instandhouden van de unieke monumenten, landgoederen en landschappen in de gemeente

Beleid voor de disciplines ‘Kunsten (amateur/prof, w.o. muziek, toneel en dans) en musea’

Uitgangspunt is een zo gespreid mogelijk aanbod van amateurkunstvoorzieningen gerelateerd aan de behoeften van inwoners van de gemeente. Behouden en waar mogelijk bevorderen van de amateurkunst betekent zorgen voor voldoende locaties -oefenruimte c.q. podia- en stimulering van cultuureducatie. Nieuwe initiatieven krijgen een kans als ze de verhouding tussen vraag en aanbod niet verstoren. Bevorderen van samenwerkingsverbanden ondersteunt dat beleid.

De Concertzaal te Oosterbeek als podium en oefenruimte in gemeentelijk bezit verdient een onderhoudsimpuls en een sterkere/volwaardiger positie voor gebruikers en bezoekers.

Bij de musea is het inhoudelijke kwaliteitsaspect is een eigen verantwoordelijkheid. Voor de continuïteit binnen die sector en de door de gemeente gewenste invulling van hun rol op het gebied van educatie en toerisme moet professionalisering van de museumorganisaties voorop staan.

Dilemma's:

- huisvesting w.o. beschikbare podia en oefenruimten
- ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden daarvan, zeker i.r.t. nieuwe samenwerkingsverbanden; kiezen voor functies in plaats van voor locaties, zeker als het doelgroepspect leidend is

Beleid voor de discipline bibliotheken

De bibliotheek is een laagdrempelige, voor iedereen toegankelijke voorziening die als doel heeft het bewaren, beheren en het toegankelijk maken van een breed aanbod van publieke informatie en kennis voor inwoners. De bibliotheek heeft als kenmerk dat zij een openbaar toegankelijke voorziening is die in Renkum vaste vestigingslocaties heeft in Oosterbeek, Renkum en Doorwerth.

In december 2002 hebben Rijk, IPO en VNG een convenant ondertekend dat voor bibliotheken van kleine gemeenten de opdracht bevat te komen tot basisbibliotheken. Het sluit tevens gemeentelijke bezuinigen op het bibliotheekwerk uit.

De Oosterbeekse vestiging biedt inmiddels onderdak aan Welzijnsinstelling de Bries en het centrum voor kunstzinnige vorming 't Venster vanuit het oogpunt van grotere efficiëntie en synergie door samenwerking.

Dilemma's:

- ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden, zeker i.r.t. nieuwe samenwerkingsverbanden w.o. onderwijs; kiezen voor functies i.p.v. voor locaties zeker als doelgroepspect leidend is

Beleid voor de discipline monumenten

Beleid ten aanzien van monumenten op Renkums grondgebied is zowel een zaak van de gemeente als van het Rijk. Het vervult zowel een rol op het vlak van erfgoedbeleid (behoud) als van RO-beleid; bijdragen aan de beeldkwaliteit van de bebouwde omgeving. Het college kan zaken aanwijzen als gemeentelijk beschermd monumenten c.f. de Monumentenverordening 2004. Voor het Rijk berust die bevoegdheid bij de Minister van OC&W op basis van de Monumentenwet 1988. Onder dat laatste vallen ook de talrijke archeologische monumenten in de gemeente.

De Gemeente Renkum wil het cultuurbeleid expliciet verbinden aan het landschappelijke aspect en het toerisme. Versterking van de samenhang van deze beleidsvelden betekent een meer compleet en structureel cultuurbeleid.

Uitgangspunt is nog steeds de actualisering -lees uitbreiding- van gemeentelijke monumentenlijst. Die lijst omvat momenteel ruim honderdtwintig panden, objecten zoals een zitbank of markeringspalen, twee landgoederen en één gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Ook kent Renkum zo'n 45 beschermde rijksmonumenten, waaronder woonhuizen, kerkgebouwen, een kasteel en de buitenplaats Mariëndaal, waarvan overigens een deel op Arnhems grondgebied is gelegen. Ook heeft Renkum zo'n 65 archeologische rijksmonumenten waaronder de kasteelloccaties Rosande en Grunsfoort. Ten behoeve van nog niet ontdekte archeologisch waardevolle zaken in het buitengebied beschikt Renkum inmiddels over een bij raadsbesluit vastgestelde archeologische beleidsadvieskaart.

Het benutten van nieuwe categorieën als beschermd dorpsgezicht of landgoed moet recht doen aan het unieke karakter van deze gebieden en de grote waardering daarvoor bij lokale bevolking en (inkomend) toerisme. Gezien de bijdrage van beschermde rijks- en gemeentelijke monumenten ligt er een kans het actualisatieproces te voltooien op grond van de meerwaarde die ensembles vormen. Dat inzicht kan ook doorwerken waar het gaat om verbeteren van de evenwichtigheid in het monumentenbestand door afvoeren van panden die daaraan afbreuk doen.

Dilemma's:

- deregulering; monumentenstatus met bijbehorend vergunningstelsel slechts voor panden die in alle opzichten ‘..bijdragen aan..’
- monumentenzorg is nog steeds ‘passief’ instrument; aanwijzingsbeleid is niet gekoppeld aan ruimtelijk kwaliteitsbeleid (voortrekkersrol geven bij actieve verbetering van de leefkwaliteit in geselecteerde gebieden – zie relatie met Welstandstoezicht; afvoeren van monumenten die op dat punt geen meerwaarde hebben)

Toerisme, Cultuuraanbod en -promotie

De musea hebben door product vernieuwing en –verbreding een inhaalslag gemaakt of zijn daar serieus mee bezig. Kasteel Doorwerth heeft met een vernieuwde presentatie in het gehele kasteel maar ook van de buitenruimte en door openstelling het jaar rond te maken met hogere bezoekcijfers. Daar draagt ook een aantrekkelijk activiteitenprogramma aan bij; voor verschillende doelgroepen en zowel binnen als buiten het kasteel. Het Airbornemuseum weet nog steeds zo’n 50.000 bezoekers per jaar te trekken. Uitbouw van het ‘Airbornemerk’ en een uitbreiding en restauratie van het pand moeten de presentatie in overeenstemming brengen met hedendaagse vereisten. De promotie van de gemeente richt zich op de aansluiting met de Veluwe en de gezamenlijke uitbouw van het toeristische Veluwemerk. In dat opzicht is er beleidsmatige aansluiting op het werkveld kunst en cultuur en het project Veluwezoom-Cultuurzoom.

Toerisme - gemeentelijk beleid

Het Toeristisch-recreatief Ontwikkelingsplan (TROP - 2006) is een nieuwe beleidsimpuls voor het gebied van de Renkumse Poort. Het dient enerzijds als toetsingskader voor nieuwe initiatieven binnen deze disciplines van derden. Anderzijds biedt het houvast daar waar de gemeente initiatieven op dit vlak wil faciliteren of subsidiëren. In ieder geval is de versterking van natuur- en landschapskwaliteiten voor dit deel van de gemeente wezenlijk waar het gaat om vergroten van de toeristische aantrekkelijkheid ervan.

Voor toeristen vormen het fraaie landschap en het cultuuraanbod een belangrijk bezoek voor een één of meerdaags bezoek aan de gemeente. De hotelsector biedt voor dat laatste de inkomende toerist ruime keuze, waaronder ook een Stayokay. De gemeente juicht kwaliteitsverbetering van de bestaande campings toe en ondersteunt concrete projecten. Dat vergt mede een daarop toegesneden RO-beleid.

Recreatie/sport – landschap als basis

De rijkdom aan van natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden maakt de gemeente Renkum aantrekkelijk voor (inkomend) toerisme. Ook is het van groot belang voor recreanten uit de gemeente zelf. Het aanbod is redelijk divers maar tegelijkertijd vrij kleinschalig. Het landschap biedt vooral goede mogelijkheden voor de traditionele, actieve doch extensieve vormen van wandelen, fietsen en paardrijden. Grote delen van het buitengebied –in handen van natuur- en cultuurbeschermingsorganisaties als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Geldersch Landschap en de gemeente zelf zijn voor wandelaars opengesteld. Waterrecreatie beperkt zich tot pleziervaart op de Neder-Rijn. Een voormalige zandwinningslocatie bij de Rosandepolder vervult op dat vlak ook een bescheiden functie. Zwemmen wordt daar door de terreineigenaar gedoogd; er zijn echter in het geheel geen voorzieningen. De golfbaan ten noorden van Heelsum vormt echter een nieuwe voorziening voor een doelgroep die tot op dat moment niet in de gemeente terecht kon.

Het behalen van de eerste, ‘gouden’ prijs in het kader van de Europese Entente Florale biedt Renkum, en het dorp Oosterbeek in het bijzonder, nog kansen als nieuw toeristisch speerpunt waarin de ‘landgoednatuur’ zwaartepunt vormt. Nieuwe kansen liggen er ook in de Renkumse Poort waar ontwikkeling van nieuwe natuur het beleidsmatige speerpunten is. De belevingswaarde van deze

ecologische verbindingzone vraagt echter een gerichte promotiebenadering van de doelgroep die daarin is geïnteresseerd.

Infrastructuur - voorzieningen

Voor wandelaars en fietsers zijn er diverse gemarkeerde routes. De overige faciliteiten beperken zich tot picknicktafels, zitbanken en speelvoorzieningen in de parken. Voor fietsers zijn recreatieve routes beschikbaar die zijn gemarkeerd op basis van het zogeheten Fietsknooppuntensysteem en met de traditionele ANWB-paddestoelen. Een deel van de recreatieve routes valt samen met utilitaire routes, met name tussen Wageningen, Ede en Arnhem. Voor ATB-fietsers is slechts één gemarkeerde route beschikbaar. Voor deze categorie vormt met name de stuwwal een grote uitdaging. Tegelijkertijd is dit type recreant een bedreiging vanwege erosie die het bedrijven van deze tak van sport buiten daartoe vrijgegeven paden kan veroorzaken. Voor liefhebbers van paardensport zijn eveneens gemarkeerde routes uitgezet. De aanwezigheid van maneges en pensionstallen heeft het belang van deze recreatievorm de laatste jaren vergroot. De hierboven genoemde typen recreanten hebben op het vlak van de horeca weinig mogelijkheden. In de uiterwaardenzone vormt op dat punt alleen kasteel Doorwerth met de Zalmen een voorziening die het gehele jaar is geopend. De talrijke hotels zijn niet alleen voor de toerist en recreant van belang. Zij vervullen ook een rol als vergader- en trainingslocatie. De Stayokay in Doorwerth en zes campings met verschillend niveau van faciliteiten bedienen een ander, niet minder relevant marktsegment. De Westerbouwing is zijn recreatieve functie en zeer grote naamsbekendheid op dat vlak vrijwel kwijtgeraakt. De kabelbaan is verwijderd en het terras en restaurant zijn slechts op zondag voor passanten opengesteld.

Dilemma:

- gescheiden houden van soorten recreanten (fietsers, wielrenners/ATB, ruiters, utilitair fietsverkeer)

Ontwikkeling

Vanuit de hogere overheid is het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap een belangrijke voorwaarde. De strekking van het LOP sluit daar bij aan. De paardensector vormt daarbij op enkele plekken een obstakel waar maneges c.q. pensionstallen in beekdalen zijn gesitueerd. In een enkel geval zou ook de afwezigheid van ruitersporen voor verplaatsing pleiten. In Renkum liggen vooral in de uiterwaarden ontwikkelingsmogelijkheden, zeker voor ontbrekende schakels in wandel- en fietspaden en daaraan gerelateerde producten. Het Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan (TROP) biedt kansen voor vernieuwende maar vooral extensieve vormen van recreatie en toerisme in de Renkumse Poort. Wat betreft ruimtevrage dag- en verblijfsrecreatieve voorzieningen is het beleid terughoudend. Uitbreidingen van voorzieningen zijn beperkt mogelijk. De nadruk ligt daarbij vooral op kwaliteitsverbetering; nieuw aanbod op grond van samenwerking van verschillende ondernemers of partijen en niet op groei en uitbreiding.

Tot op heden heeft de gemeente nog geen wellnessvoorzieningen zoals een saunacomplex. Het klantenpotentieel in nabijgelegen steden als Arnhem en Ede biedt daarvoor wel een basis. Ook voor het in de gemeente aanwezige hotelbestand zou dit een goede ontwikkeling zijn. Een creatievere benadering door het aanbieden van arrangementen biedt voor bestaande (horeca)ondernemers en eigenaren van verblijfsaccommodatie kansen waar het gaat om het aanboren van nieuwe doelgroepen. Gerelateerd aan het aanbod aan kunst- en cultuurvoorzieningen en gezien de naamsbekendheid van de Oosterbeekse school liggen er zeker in dat segment nog kansen.

3.4 Milieu & mobiliteit; geluid & bodem en duurzaamheid

Beide thema's zijn bij uitstek bovenlokaal van aard. Mobiliteit als levensader is vaak tevens wurgsnoer wegens daarmee gepaard gaande milieuproblematiek voor mens, flora en fauna. Kan-beleid zie 3.5 van Regionale nota mobiliteit.

Bureau DGMR werkt aan plan waarbij Renkum onder gewijzigde Wet geluidshinder de (nieuwe) gemeentelijke bevoegdheden handen en voeten kan geven. Daarin is tevens een ambitieniveau en maximum niveau aangegeven. Wordt mogelijk op niveau van raadsbesluit vastgesteld – er zijn ook gemeenten die het door het college laten vaststellen. Zal vooral door ROM gebruikt gaan worden bij (her)ontwikkelingslokaties en de wijze waarop gemeente dan met maatregelen of situeren van bebouwing aan geluidsnormen kan voldoen. De kaart komt zomer 2007 beschikbaar.

Dilemma's:

- hoge mobiliteitseisen van bewoner v.s. effect op leefklimaat en ruimtegebruik
- groter accent op thuiswonende ouderen i.r.t. hun mobiliteitswensen en kansen (nieuwe vervoers(hulp)middelen alsmede mobiliteitsvereisten van zorg- en dienstenaanbieders; veiligheid

Op het vlak van duurzaamheid moet nog specifiek beleid voor Renkum worden ontwikkeld. Uitgangspunt is het voorzien in de behoeften van het heden zonder toekomstige generaties te belemmeren om in hún behoeften te voorzien. Duurzame doelen zijn gericht op het gehele gemeentelijke werkveld; zowel in- als extern beleid, uitvoering, bewustwording en stimulering.

3.5 Wonen, welzijn & zorg

Het Woonbehoeftenonderzoek van 2003 doet ook uitspraken over de waardering van de inwoners voor hun woonomgeving als afwijking van het gemiddelde. Onderstaande tabel geeft een selectie

<u>Kern</u>	<u>'Zeer' positief</u>	<u>Positief</u>	<u>Negatief</u>	<u>'Zeer' negatief</u>
Oosterbeek	- winkelvoorzieningen w.o. banken -dorpscentrum	-woonomgeving -bereikbaarheid huisarts	-verkeersveiligheid -bereikbaarheid politie	
Renkum	-openbaar vervoer	-winkelvoorzieningen w.o. banken	-woning/-omgeving -verkeers- en sociale veiligheid -parkeer- en groenvoorzieningen	
Doorwerth		-medische- en parkeervoorzieningen -bereikbaarheid politie	-woonomgeving - winkelvoorzieningen -openbaar vervoer	-dorpscentrum
Heelsum		-openbaar vervoer -voorzieningen voor kinderen/jeugd	- winkelvoorzieningen w.o. banken -bereikbaarheid politie	
Heveadorp		-woning/-omgeving -bereikbaarheid huisarts	-voorzieningen t.a.v. winkels, (gezond- heids-)zorg, parkeren	-dorpscentrum -voorzieningen voor kinderen/jeugd
Wolfheze	-parkeervoor- zieningen	-woning/-omgeving -verkeersveiligheid -bereikbaarheid politie	-openbaar vervoer -bereikbaarheid huisarts -zorgvoorzieningen	-dorpscentrum -winkel-(w.o. banken) en medische voorzieningen

Vraag en aanbod: de belangstelling voor woonruimte in de gemeente is groot hetgeen leidt tot concurrentie tussen woningvragers binnen de gemeente en lokale vragers/’vestigers’. De gemeente mag (hoogstens) ‘passendheidscriteria’ opstellen waarbij nieuwe woningen voor een specifieke doelgroep zijn bedoeld.

Conclusies;

- vergrijzing; toename in het aantal huishoudens
- bouwstromen spreiden om te voorzien in lokale vraag en ‘vestigers’ wegens aantrekkelijke woonomgeving af te remmen
- Oosterbeek en Renkum hebben wegens goed voorzieningenniveau goede kansen voor het ontwikkelen van woonservicegebieden*. Op peil houden van de leefbaarheid voor ouderen vraagt op dat punt in Wolfheze extra aandacht.
- De sociale omgeving wordt positief beoordeeld behalve in Doorwerth waar overlast wordt genoemd als aandachtspunt bij planvorming voor het centrum.
- Bouwen voor de eigen bevolking moet zijn gericht op ouderen met levensloopbestendigheid als uitgangspunt. De locatie is cruciaal; voorzieningen op loopafstand.
- De vraag naar sociale huur of koop is in Renkum groter dan de norm die de gemeente aanhoudt zoals deze is vastgelegd in de KAN-concessie van 50%.

*een aaneengesloten gebied in de woonkern waarin zelfstandig thuiswonende senioren voldoende (aangepaste) huisvesting vinden alsmede zorg en dienstverlening ‘op maat’; waar minimaal één woonzorgcentrum is met een zorgsteunpunt; met een eerstelijns zorgcentrum op bereikbare afstand; met een loket voor dienstverlening en – algemeen- een leefbaarheidsniveau passend bij de doelgroep.

Programma ISV-2

De volgende hoofdpunten zijn van belang:

Vaak is de balans tussen de vraag naar en het aanbod van woningen niet in evenwicht. Het ISV geeft aan hoe de balans wordt vergroot in afstemming met de regionale woningmarkt. Daarbij dient ook aandacht besteed te worden aan specifieke doelgroepen, m.n. de huisvesting van en voor ouderen. Dat is van belang om te komen tot gedifferentieerde woonmilieus.

Ten aanzien van de omgevingskwaliteit zijn acht beleidsthema’s onderscheiden. Voor de gemeente Renkum gaat het vooral om fysieke ingrepen die bijdragen aan de kwaliteit, herkenbaarheid, veiligheid en toegankelijkheid van de openbare ruimte. Maar ook door gebruik te maken van cultuurhistorische- en landschappelijke waarden en nieuwe culturele kwaliteiten toe te voegen. Verder zijn bodem- en geluidssanering en het bevorderen van duurzaam bouwen en energiebesparing van belang.

Zorgvuldig ruimtegebruik speelt bij herstructurering en transformatie. Dat richt zich op de wijze van omgaan met de schaarse ruimte. Daarbij dient dan wel rekening te worden gehouden met mobiliteit en externe veiligheid.

Een aantrekkelijke sociale en veilige woonomgeving komt mede tot stand op basis van fysieke voorwaarden. Er dient meer aandacht te komen voor de interactie tussen fysieke en sociale thema’s. Het bieden van fysieke ruimte is namelijk onmisbaar bij het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving voor een gedifferentieerde bevolkingsopbouw.

Prestatieveld	Beleidsthema	Doelstelling	Indicator
Wonen	Balans	Betere balans bereiken tussen vraag en aanbod op het gebied van wonen.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 527 – 593 nieuwbouw (uitsluitend op inbreidingslocaties);* ▪ 5 nieuwbouw (herstructurering); ▪ 6 sloop;
	Doelgroep	Betere balans bereiken tussen vraag en aanbod op het gebied van wonen voor specifieke doelgroep.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 160 woningen voor ouderen;

Omgevingskwaliteit	Openbare ruimte	De verbetering van de kwaliteit van de (semi-) openbare ruimte door aanpak van: <ul style="list-style-type: none"> ▪ groen ▪ herinrichting openbaar gebied ▪ parkeerplaatsen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Totaal oppervlak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ 41.078 m2 ▪ 50 parkeerplaatsen;
	Cultuurimpuls	De verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving door het integraal benutten en borgen van culturele kwaliteiten in de praktijk van stedelijke vernieuwing.	<p>Oosterbeek centrum:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bescherming dorpsgezicht; ▪ Aanwijzen van: <ul style="list-style-type: none"> ○ Monumenten; ○ Beeldbepalende panden ▪ Het onderdak brengen van cultuur; <p>Doorwerth:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het realiseren van een ruimte voor de bibliotheek en het sociaal-cultureel werk; <p>Heveadorp</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ het treffen van voorzieningen die overtreding op het monumentenbeleid overbodig maken.
	Bodemsanering	De sanering van de bodemverontreiniging in stedelijk gebied.	<p>Aantallen:</p> <p>m2: 475 m3: 875 (grond) m3: 18000 (grondwater)</p> <p>2 verkennende onderzoeken;</p>
	Geluidssanering	Verbeteren van de geluidssituatie bij zogenaamde A- en railwoningen.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 11 railwoningen (73 % van raillijst);
Omgevingskwaliteit	Water en watersystemen	Het verbeteren van de kwaliteit van water en watersystemen.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6000 m2 afgekoppeld dakoppervlak en verharding; ▪ Afkoppeling hemelwater woningen en openbaar gebied en als waterelement terugbrengen in de groenstructuur (3B4);
Zorgvuldig ruimtegebruik	Intensivering woningbouw	Per saldo intensivering van woningbouw binnen bestaand gebied.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 532 - 598 woningen netto toevoegen,
	Bereikbaarheid	De bereikbaarheid van het nieuwe woongebied wordt versterkt en moet gecombineerd worden met het landelijke karakter van de nieuwe ontsluitingsweg.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Herinrichting Duitsekampweg;
Fysieke voorwaarden voor een aantrekkelijke sociale en veilige omgeving	Fysieke ruimte scheppen voor sociale voorzieningen.	Fysieke ruimte scheppen voor sociale voorzieningen.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het realiseren van een dorpsboerderij. ▪ Het realiseren van 5 brede scholen. ▪ Het realiseren van tweemaal een ZOED. ▪ Het realiseren van 6 woon- en zorgcentra.
*de doelstellingen en indicatoren voor wonen gelden voor ISV-2			

Programmalijn Wonen-welzijn-zorg

Hoofddoel is er voor zorg te dragen dat

- a) senioren in de gemeente zo lang mogelijk thuis zelfstandig kunnen blijven wonen, rekening houdend met wensen en levensstijl;
- b) zij kunnen blijven deelnemen aan het maatschappelijke leven en
- c) wanneer functiebeperkingen optreden zij diensten en zorg op maat krijgen.
- d) Is thuis wonen niet langer mogelijk dan dient de eigen omgeving een meer geschikte woonvorm te bieden waar de benodigde zorg en diensten beschikbaar zijn.

Dit is vertaald naar de volgende pijlers WWZ:

- 1) Meer keuzemogelijkheden voor de doelgroep:
 - o nultredenwoningen op basis van Seniorenscore/Woonkeurlabel
 - o woningen in woonzorgcomplex/beschutte woonvormen
 - o clusterwoningen/intramuraal
- 2) Inspelen op vergrijzing; op vermaatschappelijking van de zorg en op extramuralisering
- 3) Organiseren van ongeplande zorg (alarmering, alarmopvolging)
- 4) Versterken van mantelzorg en vrijwilligerswerk t.b.v. zelfredzaamheid
- 5) Uitwerken in woonservicegebieden

De afbakening van woonservicegebieden is als volgt

<u>Kern</u>	<u>Locatie zorgsteunpunt</u>
Heelsum	Heidestein / het Beekdal
Renkum	Rijnhof / HOED (als zorgsteunpunt), Kranen/Groeneweg
Doorwerth	Mooiland / de Hegge (in de toekomst)
Oosterbeek-west	De Sonnenberg/Valkenburchtflat, Felixoord
Oosterbeek-centrum	Overdal, Molenberg
Wolfheze	De Burcht of Kulturhus/Beatrixschool/gymzaal

3.6 Werken en bedrijvigheid

Het economisch beleid is georiënteerd op de toekomstvisie 2030 en uitkomsten van een SWOT-analyse*.

-Ten eerste lijkt een accent op kwalitatief hoogwaardig toerisme dat zich richt op een beperkt publiek (geen grote massa) het meest passend te zijn.

- Ten tweede het stimuleren van bedrijven/bedrijvigheid die zich richten op nieuwe producten en diensten gericht op senioren, bijv. vormen van domotica (telematica in huis; zorgen dat elektronische apparaten met elkaar kunnen communiceren ter verbetering van wooncomfort).

- Ten derde moet het beleid zich richten op het behoud van het lokale bedrijfsleven.

In het verlengde van dat laatste zou het volkshuisvestingsbeleid zich moeten richten op starters en jongeren. Dit zijn potentiële werknemers voor bedrijven; zij kennen nu veel problemen om aan personeel te komen. Deze opmerking kwam vooral uit de sectoren zorg en techniek.

Inzetten op realiseren van aansluiting tussen onderwijsinstellingen en bedrijvigheid. Ook dit punt werd aangedragen, vanuit de problemen die bedrijven ervaren bij het aantrekken van personeel.

*Strenght:

1. Groene gemeente, veel natuur;
2. Relatief hoog opleidingsniveau van de bevolking;
3. Veel oudere bevolking;
4. Veel cultuur(historie),culturele en kunstzinnige activiteiten
5. Veel zorgaanbieders; zorg is grootste werkgever

Weakness:

1. Weinig ruimte te bieden voor ondernemers;
2. Geen nieuwe bedrijventerreinen uit te geven;
3. Winkelkernen met weinig sfeer;

Opportunities:

1. Luxe toerisme: relatief weinig bezoekers, maar die wel veel geld uitgeven. Sauna/wellness, combinaties met schilder- workshops en andere culturele evenementen. Mogelijkheden om aan te haken bij watertoerisme;
2. Luxueus centrum creëren in Oosterbeek;
3. Kennisintensieve bedrijvigheid gelieerd aan de zorg;
4. Mogelijkheden bij BPA met nieuwe eigenaar TCN om “verkeerd geplaatste bedrijven” (Bouwman en Janssen Recycling) te verplaatsen;
5. Mogelijkheden in kaart brengen van bedrijven die niet aan Renkum gebonden en in de toekomst ruimte kunnen maken voor ondernemers die uitbreiding nodig hebben en dat noodzakelijkerwijs in Renkum moeten doen;

Threats:

1. Wegtrekken ondernemers door gebrek aan (ondernemers)ruimte;
2. Nieuwe ontwikkelingen die vooral tegenwerking ondervinden (vgl. ontwikkeling op het zogeheten ‘Quality Square’ op Plein ’46); Tactische aanpak is van belang.

Kwalitatief hoogwaardig toerisme:

In kaart brengen op welke vormen van toerisme onze gemeente zich moet gaan richten (wellness, cultuurhistorie, paarden, golf, watertoerisme en mogelijk andere zaken, af te stemmen in het Toerisme – EZ -overleg). In samenwerking met ondernemers in de toerisme- en recreatiesector uitbrengen van een evenementenkalender. Die moet leiden tot meer bezoek door toeristen; seizoensverbreding van het Airbornethema etc. Aantrekkelijker maken van het winkel- en galerieaanbod ter uitbreiding van dat op het gebied van natuur- en cultuur; bijvoorbeeld door profilering van Oosterbeek als kern met exclusieve winkels en een divers aanbod aan horecagelegenheden.

Producten en diensten gericht op senioren:

In kaart brengen waar versterking mogelijk is Uitwerken in overleg met zorgleveranciers. Op basis van positieve signalen ruimte creëren/reserveren in plannen van TCN met het BPA-terrein voor bedrijven die medisch-technologische producten of diensten ontwikkelen e.d.

Behouden van het lokale bedrijfsleven:

Bij niet specifiek aan Renkum gebonden bedrijven onderzoeken welke in de toekomst ruimte zouden kunnen maken voor ondernemers die willen uitbreiden en dat gezien hun markt/personeel wél in Renkum moeten doen. Op basis van positieve signalen gesprekken aangaan met omringende gemeenten om “ruimte” te reserveren (vergelijk samenwerkingsovereenkomst met gemeente Overbetuwe over bedrijventerrein Poort van Midden-Gelderland)

In samenwerking met industriekring Schaapsdrift een prioriteitenlijst maken van benodigde aanpassingen op bedrijventerrein Schaapsdrift om dit terrein bij de tijd te krijgen, te houden en te revitaliseren of herstructureren. (Denk bijv. aan aansluiting op netwerk, collectieve beveiliging etc).

Volkshuisvestings)beleid richten op starters/jongeren

Bezien of de afspraak dat 50% sociale woningbouw moet worden gerealiseerd daaraan voldoende bijdraagt.

Aansluiting tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven

Inventariseren welke opleidingsrichtingen in de gemeente aanwezig zijn
Dit afzetten tegen de sectoren waarin bedrijven in de gemeente gevestigd zijn
Mogelijkheden in kaart brengen om evt. opleidingsrichtingen toe te voegen.

3.7 Maatschappelijke voorzieningen

WMO Prestatievelden

	Onderwerp	Zoals	2006	nu
1.	Versterken van de sociale samenhang in en leefbaarheid van wijken en buurten	Activiteiten om burgers meer bij de wijk te betrekken	Welzijnswet	WMO
2.	Preventieve voorzieningen voor	Voorzieningen op het terrein van	Welzijnswet	WMO

	kinderen, jeugdigen of ouders met problemen met opgroeien of opvoeden	signalering, toeleiden naar en wegwijs maken in het hulpaanbod, pedagogische hulp en coördinatie van zorg		
3.	Voorzieningen op het terrein van informatie. en advies voor maatschappelijke ondersteuning	Voorlichtingsloketten, adviesfuncties	Welzijnswet	WMO
4.	Voorzieningen voor ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers	Ondersteunen mantelzorg steun aan vrijwilligers	Subsreg. AFBZ Welzijnswet	WMO
5.	Algemene voorzieningen op het terrein van maatschappelijke participatie en ondersteuning	Sociale activering, hulp bij geldproblemen, algemene voorzieningen voor jeugd en ouderen	Welzijnswet	WMO
6.	Voorzieningen voor gehandicapten, chronische psychiatrische patiënten en mensen met psychische of psychosociale problemen, en ouderen voor het vergroten en/of ondersteunen van zelfredzaamheid, maatschappelijke participatie en zelfstandig functioneren	Rolstoelen en scootmobielen, huish. verz. Woningaanpassingen, info. Advies, hulp voor mensen die zich slecht kunnen redden, dagbesteding ouderen, vervoersvoorziening	WVG AWBZ Welzijnswet	WMO
7.	Voorzieningen voor maatschappelijke opvang, advies en steunpunten huiselijk geweld	Kortdurende of tijdelijke dag- en nachtopvang bij crisis, en voor slachtoffers van huiselijk geweld, begeleiden bij zelfstandig wonen, melden van en advies bij huiselijk geweld	Welzijnswet doeluitkering	WMO
8.	Openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ)	Signalering en preventie zorgwekkende zorgmijders, overlastsituaties	Wcpv	WMO
9.	Verslavingszorg		Welzijnswet doeluitkering	WMO

Samenvattend zijn de centrale doelstellingen van de WMO als volgt verwoord:

1. Het in de toekomst veiligstellen van de zware en langdurige zorg;
2. De beheersen van de groei in de zorguitgaven;
3. Het herstellen van de zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie van burgers;
4. Het bevorderen van samenhang in lokaal beleid en lokale uitvoering;
5. Het realiseren van noodzakelijke en laagdrempelige ondersteuning dichtbij de burger.
6. Clusteren en verbreden van voorzieningen (brede school/ kulturhus): ontmoeten en delen.

3.8 Verkeer & vervoer

Wegenstructuur en categorisering – lokale situatie

Het wegennet binnen de gemeente sluit aan op de autosnelwegen A50 (Nijmegen-Apeldoorn) en A12/E35 (Arnhem-Utrecht). Daarnaast loopt er een aantal provinciale wegen door de gemeente. Hieronder vallen de N225 (Utrechtseweg e.v.), de N224 (Amsterdamseweg e.v.), de N782 (Bennekomseweg e.v.) en de N783 (Wolfhezerweg e.v.).

Het categoriseringsplan van de gemeente deelt de wegen in naar verkeers- of verblijfsfunctie. Uitgangspunt daarbij is het creëren van een samenhangend, grofmazig netwerk van wegen met een verkeersfunctie (verkeersaders). Hierbinnen ontstaan grotere verblijfsgebieden. Het netwerk van verkeersaders bestaat in de eerste plaats uit de A50 en de A12. Dit zijn de stroomwegen met als hoofddoel “verbinden”.

Op de stroomwegen sluiten de ontsluitingswegen aan. Dit wegtype heeft als hoofddoel het verdelen en verzamelen van verkeer en komt niet voor in verblijfsgebieden. De ontsluitingswegen zijn de Amsterdamseweg (N224), de N225 (richting Wageningen), een deel van de Utrechtseweg in Oosterbeek en de Dreijenseweg buiten de bebouwde kom. De ontsluitingswegen verbinden de stroomwegen met de gebiedstoegangstraten. Dit is de hoogste wegcategorie in de verblijfsgebieden en heeft “verdelen en verzamelen” als hoofddoel. De gebiedstoegangstraat is een levendige straat met een beperkt profiel waarlangs direct gewoond kan worden. In elk van de dorpen komen gebiedstoegangstraten voor. Aan sommige wegen is een voorlopige functie toegekend omdat ze niet eenvoudig zijn in te delen. In de tweede fase van de categorisering (na 2001) krijgen ook deze wegen een verkeers- of een verblijfsfunctie. Het overgrote deel van de wegen heeft een verblijfsfunctie en is dus onderdeel van de verblijfsgebieden.

Provinciaal beleid

Bereikbaarheid, verkeersveiligheid, leefbaarheid en milieu bepalen het provinciale beleid voor het verkeer en vervoer. Het algemene uitgangspunt is dat knelpunten in de infrastructuur worden opgelost. Hierbij geldt wel een terughoudend beleid voor verdere uitbreiding. De nadruk ligt op kwaliteitsverbetering van de bestaande verbindingen. Een integrale schakel tussen deze aspecten wordt gevormd door de functionele indeling (categorisering) van wegen. Een eerste indeling is gemaakt. Deze moet nog omgezet worden in een definitieve categorisering. Daarnaast moet er nog een afstemming komen met de netwerken voor voetgangers, fietsers, langzaam gemotoriseerd verkeer (landbouw) en openbaar vervoer.

Op kwetsbare plaatsen gaat de infrastructuur onder de grond. Voor de natuur liggen er belangrijke opgaven zoals het in ere herstellen van fauna- en bekenpassages. De uitbreiding van de snelwegen (en het spoor) kan in dit verband als bedreigend worden ervaren, maar het biedt ook kansen. In de ontwikkeling van deze infrastructuur kunnen deze opgaven worden opgelost en verbeteringen van de leefomgeving worden aangebracht.

Mobiliteitsbeleid en duurzaam veilig

In principe vormt de verkeerstoename een bedreiging voor iedere gemeente en is het beïnvloeden van gedrag dus van blijvend belang. De bereikbaarheid van de dorpen en de leefbaarheid daarvan vragen om oplossingen als een collectief, vraagafhankelijk openbaarvervoersysteem en maatwerk voor mobiliteitsdoelstellingen en locatiebeleid. Het mobiliteitsbeleid richt zich op een regionale aanpak van het vermijdbare autogebruik. Parkeerbeleid, vervoersmanagement en carpoolen zijn flankerende maatregelen om de automobiliteit te verminderen.

Aan verkeersveiligheid wordt veel aandacht besteed. Terugdringen van het aantal ongevallen (objectieve verkeersonveiligheid) en verminderen van de dreiging die van het verkeer uitgaat (subjectieve onveiligheid) staan voorop.

Binnen het zogenoemde Startprogramma Duurzaam Veilig is een uitvoeringsprogramma voor 30 km-zones opgesteld. Het Rijk streeft ernaar dat in 2002 ongeveer 50% van alle woongebieden 30 km-zones zijn. In de gemeente Renkum voldoen de dorpen Renkum en Heelsum al aan deze eis. In 2000 zal Wolfheze bijna geheel 30 km-zone zijn en worden (een groot deel van) Oosterbeek-Zuid en Doorwerth-Noord aangepakt.

De kadernota Verkeer van 2003 bevat vijf beleidsuitgangspunten:

- 1 nieuwe wegen voor regionaal verkeer
- 2 potentie voor een nieuw station Oosterbeek-Oost
- 3 categorisering helder en herkenbaar
- 4 status voor openbaar vervoer en fiets
- 5 parkeerbeleid: geen doel, maar middel

De parkeernota van 2003 heeft geleid tot enkele aanpassingen in Oosterbeek, zoals het instellen van een blauwe zone. Toepassen van dit systeem in Renkum is achterwege gebleven.

De verkeersveiligheidsmonitor 2000 Renkum geeft inzicht in trends in het zogeheten ongevallenbeeld; specifieke onveilige situaties en de bij ongevallen betrokken (doel)groepen. De monitor vervult ook een rol als communicatiemiddel bij het versterken van draagvlak bij het voeren van actief en preventief beleid. Meting in het tijdvak 1990-'99 toont aan dat de ongevallen met slachtoffers zich voor het merendeel binnen de bebouwde kom voordeden met binnen deze categorie de meeste gevallen in de kern van Oosterbeek. In het buitengebied concentreren ongevallen zich met name op kruispunten van provinciale en rijkswegen. Nieuwe verkeersregels sinds 2000 zijn die van bromfietsen op de rijbaan en voorrang voor fietsers van rechts.

Hoofdstuk 4 karakteristiek van het landschap en de dorpen

4.1 Het landschap Ontstaansgeschiedenis

De ontwikkeling van het landschap in de gemeente Renkum is sterk bepaald door de aanwezigheid van stuwwallen en de tussenliggende spoelzandwaaier, hierna aangeduid met 'sandr'. In een ver verleden (Saale-ijstijd) zijn er zulke koude perioden geweest, dat het water in de meren en rivieren bevroor. De rivieren liepen toen nog van zuid naar noord. Het ijs kroop in tegengestelde richting door de rivierdalen en duwde grote massa's grond voor zich uit. Zo is in de eerste ijstijd de stuwwal van Doorwerth en Oosterbeek gevormd. In een volgende fase binnen deze ijstijd is de stuwwal ten westen van Renkum gevormd, van Wageningen in de richting van Ede.

Toen het ijs de Rijn belemmerde om in noordelijke richting te blijven stromen heeft deze zijn loop via de IJsselvallei verlegd naar het westen. Daarna zijn grote delen van de stuwwal weggeslagen. De steile helling bij Heveadorp is hiervan het resultaat.

Met het smelten van het ijs kon het water geen andere kant op dan in zuidelijke richting over de stuwwallen heen. Er werd veel zand en grind meegenomen, wat in waaivorm aan de andere kant van de stuwwal weer werd afgezet. Deze daaruit voortgekomen sandr van Wolfheze bestaat uit een relatief vlak gebied omringd door de stuwwallen van Wageningen-Ede, Oud Reemst en de oostelijke en zuidelijke Veluwe. De sandr bij Wolfheze is de grootste spoelzandwaaier in ons land, zeldzaam, redelijk gaaf en is daarom zeer waardevol. Deze sandr heeft zijn hoogste punt bij Terlet en sluit daar aan op een laagte in de stuwwal die door het ijssmeltwater is uitgesleten. De beken die hun oorsprong deels op de stuwwallen hebben doorsnijden de waaier. In de gemeente Renkum zijn dat de Heelsumse en de Molenbeek.

In de laatste ijstijd was er geen landijs maar was de grond wel tot op grote diepte bevroren. Tijdens de zomers ontdooidde alleen de bovenste grondlaag. Het dooiwater kon niet in de grond wegtrekken, waardoor deze laag slap werd en deels samen met het dooiwater van de heuvel afstroomde. Zo zijn de diepere dalen vanaf de Hemelseberg en Mariëndaal en het Seelbeekdal ontstaan. In de vlakkeren sandr zijn daarbij het Renkumse en Heelsumse beekdal ontstaan.

In latere tijden heeft de wind in de beekdalen en tegen de hellingen van de stuwwallen aan fijn materiaal afgezet. Dit verklaart ook de ligging van landbouwkavels aan de zuidzijde van de stuwwal.

- Transformatie van het landschap

De basis voor de ontwikkeling van het landschap zijn de stuwwallen, de spoelzandwaaier, de beekdalen en de Rijn. Bij de eerste permanente bewoning, al voor het begin van de jaartelling, had het landschap een open karakter met grazige vlakten, heidevelden en bossen. De stuwwalgronden, spoelzandwaaiers, beekdalen en stuwwalhelling waren van oudsher bebost. De ontginningsactiviteiten van bos, heide en woeste grond hebben plaatsgevonden vanuit "hoven", die vanaf de 9^e eeuw door kloosters werden geëxploiteerd. Begin 13^e eeuw werden de "marken" gevormd: organisaties die regels opstelden voor het gebruik van de woeste gronden. De Renkumse heide (ten noorden van Renkum) is bijvoorbeeld als markegrond tot 1911 in stand gehouden.

In de beekdalen en de uiterwaarden was weidebouw aanwezig. De uiterwaarden leverden bovendien klei voor de baksteenfabricage. Langs de beken werden vanaf 1600 papiermolens gebouwd. De papiermolens maakten gebruik van het afstromende stuwwalwater; zowel voor de aandrijving van de machinerie maar zeker ook ten behoeve van het productieproces.

Ondanks het ontstaan van de markegemeenschap kon verdere uitgifte van gronden niet voorkomen worden en kregen verschillende gebieden zelfs te maken met overbegrazing

De Rekenkamer heeft in de 16^e eeuw woeste grond uitgegeven ter leniging van de staatskas. Hierna zijn grote landgoederen ontstaan. De aan particulieren uitgegeven domeinbossen werden ontbost en veranderden in heidevelden en bouwlanden. Van een eenduidig verkavelingspatroon is geenszins sprake door de grillige hoogtelijnen en het drassige rivierdal dat deels is ingedijkt. Op de akkers werd

vooral rogge, aardappelen, tabak en haver geteeld. Zo werd het landschap tot het midden van de 19^e eeuw gekenmerkt door openheid: grote aaneengesloten heidevelden met hier en daar stuifzandgebieden.

Na 1850 kreeg de ontginning een nieuwe impuls door de introductie van kunstmest. In het begin van de 20^e eeuw werden grote delen van de heidevelden opnieuw bebost voor mijnbouwhout (rondom de Renkumse beek en ten oosten van de A50). Daarnaast is het verstedelijkingsproces in de tweede helft van de 20^e eeuw van grote invloed geweest op het landschap.

- Archeologie en cultuurhistorie

De zuidelijke Veluwezoom is archeologisch van groot belang vanwege de aantrekkelijke vestigingsfactoren op de overgang van stuwwal naar de lager gelegen rivier en de doorsnijding door beekdalen. In de gemeente Renkum laat het grote aantal grafheuvels uit het Neolithicum (5300-2000 v.Chr.) tot aan de Bronstijd (2000-800 v.Chr.) zien dat het gebied vanaf het Neolithicum in gebruik is genomen. Nederzettingen uit deze periode moeten er zeker geweest zijn en liggen voor een deel nog in de bodem verborgen. Ook in de hierop volgende perioden moet het gebied bewoond geweest zijn hoewel er geen sporen zijn teruggevonden.

Een opvallend bouwwerk is de ringwalburcht “de Hunenschans” ten zuiden van Heveadorp op de rand van de stuwwal. Dit, mogelijk uit de 8^e eeuw stammende bouwwerk wordt gezien als een vluchtplaats en als mogelijke bescherming tegen de invallen van de Noormannen. Ook zouden de Romeinen al in de 2^e eeuw dit plateau aangelegd en gebruikt kunnen hebben als wachtheuvel. Bovendien deed het dienst als seintoren waarop wachtvuren brandden. De Duivelsberg bij Nijmegen, waar een Romeinse wachttoren stond, ligt er recht tegenover en tussen deze twee punten kon je het gehele rivierengebied overzien.

In de Karolingische tijden zijn reeds diverse grote beleende goederen aan de zuidrand van de Veluwe schriftelijk vermeld zoals Ostbac (834), Selebach (839), Redichem (960) en Dorenweerd (1260). De historische bronnen duiden aan dat ook in de vroege en de late Middeleeuwen het gebied steeds bewoond is gebleven. Aan de voet waarop de Duno ligt, is nu nog het kasteel Doorwerth gelegen. Sporen uit de Middeleeuwen zijn verder nog te vinden bij de verlate nederzetting Wolfheze (kerk en hof) en bij de kasteelterreinen Grunsfoort (14^e eeuw) en Rosande (late Middeleeuwen).

Er liggen belangrijke historisch-geografische overblijfselen in de gemeente Renkum. Dit zijn de verschillende, weinig veranderde, landschappen sinds 1850, de buitenplaatsen, de beken, oude begraafplaatsen en (restanten van) historische bebouwing.

De ontwikkelingen in Arnhem bleven gedurende de 2^e helft van de 19^e eeuw van grote invloed op de gemeente Renkum. Met de bouw van villa's op de voormalige landgoederen werd met name in Oosterbeek voortgegaan. De zuidrand van de Veluwe kreeg naam als oord van natuurschoon, verpozing en welvaart. Landgoedeigenaren stelden hun terreinen open voor toeristen, zoals op de Westerbouwing bij Doorwerth.

Naast de al bekende archeologische monumenten (puntlokaties en terreinen) toont de eerder genoemde kaart ook verwachtingszones met een driedeling in hoog, middel en laag en de daaraan gerelateerde inschatting op de aanwezigheid van archeologisch waardevolle relict en sporen. Dit hangt samen met de voorkeur -in een bepaalde periode en binnen een bepaald landschapstype- voor bepaalde vestigingslocaties. In het algemeen geldt dat tot in de Middeleeuwen vooral overgangsgebieden tussen verschillende soorten landschappen de voorkeur genoten. In de gemeente Renkum zijn dat de stuwwalrand en de flanken van de beekdalen.

- Bewoningsgeschiedenis en occupatiepatroon

Al voor het begin van de jaartelling was er sprake van min of meer permanente bewoning op de Veluwe. Waarschijnlijk waren de bewoners veeboeren. Zij vestigden zich meestal aan de rand van de Veluwe, op een hoogte van 10 tot 30 meter boven N.A.P. . De omvang van de nederzettingen was beperkt. Gedurende de eerste zes eeuwen van de jaartelling was de Veluwe zeer dun bevolkt. Het ontstaan van echte bewoningskernen begint op de overgang van nat naar droog. In de gemeente zijn dit de kernen Renkum (970), Heelsum (1031) en Oosterbeek (tweede helft 10e eeuw). De nederzettingen bestonden uit één tot enkele boerderijen met in de directe nabijheid een klein aantal percelen akkerland. De uitgang “um” wijst ook op de naam van een huis (“um” is afgeleid van heem = huis).

Op deze manier ontstonden geleidelijk aan de karakteristieke esdorpen met hun enken of kampen. Op de overgang van droog naar nat verschenen in linten (Renkum) of meer verspreid (Oosterbeek) boerderijen, omringd door akkers die begrensd waren door houtwallen (kampen). Op grotere afstand lagen de heidevelden en bossen. De graslanden lagen in de natte, lagere gebieden.

In het begin van de 15^e eeuw werden twee grote ontginningen ter hand genomen. Deze werden in de 17^e eeuw verder ontwikkeld tot de landgoederen de Oorsprong en de Sonnenberg. Reeds in de 17^e eeuw was de Veluwerand een aantrekkelijk woon- en recreatiegebied. Hiervan getuigen de vele oude buitens met de daarbij behorende bossen en aangelegde laanbeplantingen langs en op de Veluwe. De landgoederen de Hemelse Berg en de Pietersberg onstonden in 1728 uit een gedeelte van het “goed ter Aa”. Het landgoed Hartenstein komt voort uit de herberg “het Rode hert” (1580). Langs de Renkumse beken lag ter hoogte van de Bennekomseweg het buurtschap Harten. Dit buurtschap en zijn gronden omvatte het beekdal en de heidegronden ten westen van de Schaapsdrift. In het begin van de 18^e eeuw ontstaan uit deze gronden het landgoed Quadenoord (1703) en de Keyenberg.

De aanleg van de spoorlijn Utrecht-Arnhem vanaf het midden van de negentiende eeuw zorgt voor een nieuwe toestroom van bezoekers (kunstenaars!) en bewoners. Van die tijd worden grotere en kleine buitens en villa's langs de Utrechtseweg (Oosterbeek) en de Dorpsstraat (Renkum) gebouwd. In deze periode onstonden bijvoorbeeld de landgoederen Dreyen en Bato rond Oosterbeek. In de 20^e eeuw werden tal van buitens en delen van landgoederen weer verkaveld en bebouwd. Na de Tweede wereldoorlog werd dit aangevuld met uit- en inbreidingen. Zodoende ontstonden de dorpen met hun min of meer aaneengesloten bebouwing. Voor de beschrijving van de ontwikkelingsgeschiedenis van de afzonderlijke dorpen zie paragraaf 2.3.

4.2 Aspecten van het landschap ‘Groene stoffering’ - natuur

De natuur op de Veluwe bestaat overwegend uit droge boscomplexen, droge en natte heide en vennen. De bossen hebben voor een groot deel een multifunctionele doelstelling. Behalve van belang voor natuur en landschap zijn ze ook belangrijk voor de houtproductie en voor recreatie. In en langs de sprengen en beken en in natte graslanden komt zeer waardevolle natte land- en waternatuur voor. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door het schone kwelwater van het Veluwemassief. Landbouwgebruik is geconcentreerd in een aantal (agrarische) enclaves.

Het rivierengebied kenmerkt zich door een overwegend open, agrarisch landschap met door dijken beschermde oeverwallen en komgebieden. De uiterwaarden hebben een belangrijke betekenis voor de natuur en hebben een waterbergende functie voor de rivier.

Afgezien van de kernen maakt bijna heel de gemeente deel uit van het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN). Het CVN is het grootste aaneengesloten bos- en natuurgebied van Nederland. Er komen dorpen, agrarische enclaves, recreatiecomplexen en militaire terreinen voor.

- Hoogteverschillen

Door de aanwezigheid van de stuwwallen kent de gemeente Renkum relatief grote hoogteverschillen. Het rivierengebied is het laagst gelegen met maximale hoogtes tot ca. 12 meter boven NAP. De uiterwaarden in Renkum liggen rond de 10 meter boven NAP.

De stuwwal van Arnhem heeft een hoogte tot ca. 76 meter boven NAP. De stuwwal van Wageningen reikt tot ca. 55 meter boven NAP. De hoogste delen in de gemeente zijn de Boersberg, Duno, Zilverberg, Valckenburg en Boschveld (76,5 meter). Op de overgang tussen het rivierenlandschap en het stuwwallenlandschap zijn de hoogteverschillen het meest extreem en dus ook duidelijk waarneembaar. Bijvoorbeeld bij de Italiaanseweg ten zuiden van Doorwerth. Hier gaat de hoogte over een afstand van 500 meter hemelsbreed van 10 meter naar ruim 55 meter boven NAP. Ook de beekdalen zijn markante elementen door hun insnijdingen in het landschap.

De spoelzandwaaier rondom Wolfheze is vrij vlak en kent een hoogte variërend van 20 tot 35 meter boven NAP.

- Bodem en bodemarchief - archeologie

In de gemeente Renkum heeft de bodemvorming geleid tot het ontstaan van podzolgronden. Dit zijn minerale gronden die vernoemd zijn naar de zogenoemde podzoliatie; een chemisch en fysisch proces dat leidt tot uitspoeling, verplaatsing en neerslag van organische stoffen en oxiden van ijzer en aluminium. Dit proces heeft de eigenschappen van de bodemlagen in de loop van de tijd veranderd hoewel de samenstelling gelijk is gebleven.

De stuwwal bestaat over het algemeen uit grof zand. De sandr bestaat uit grofzandige en grindrijke gronden. Ten noorden van Wolfheze en ter hoogte van de Wolfhezerheide bestaat de grond uit dekzandafzettingen. Dit is ook het geval rondom de Heelsumse beken ten noorden van de Wolfhezerweg. De landbouwkavels ten zuiden van Kievitsdel (inclusief de Boers- en Noordberg) en die van Keyenberg hebben net zoals bij de beekgronden een zeer dikke eerdlaag. Dit is een donkere, meestal humusrijke bovengrond van minstens 15 cm dik. Onder deze laag bestaat de grond echter uit grof zand. Ook de heidevelden ter weerszijden van de beek hebben een hoog humusgehalte. De bovenlaag is echter minder diep ontwikkeld.

De Renkumse uiterwaarden bestaan in hoofdzaak uit klei. Ten westen van de steenfabriek zijn de kleigronden sterk afgegraven. Vooral ten zuiden van de Noordberg zijn de afgravingen zo diep dat deze gronden permanent onder water staan. Ten zuiden van de Boersberg zijn de afgravingen zo diep dat hier het grof zand (gedeelte van de sandr) aan de oppervlakte komt.

In het algemeen zijn de meeste gronden in de loop van de tijd sterk bewerkt (vergraven) voor activiteiten als landbouwdoeleinden of bosaanleg.

Veel van de hiervoor bekende en beschreven archeologische waarden zijn op grond van hun belang opgenomen in de Archeologische Beleidsadvieskaart Renkum 2004 . Veel grafheuvels zijn door de rijksoverheid op grond van hun kwaliteit, zeldzaamheid en contextwaarde aangewezen als terrein met een zeer hoge archeologische waarden. Daarnaast zijn talrijke puntlocaties en terreinen feitelijk door aanwijzing beschermd op grond van de Monumentenwet 1988. Voor de beide kasteelterreinen in de uiterwaarden, de ringwalburcht (Duno; Hunenschans) en de resten van de zogeheten Wüstung Wolfheze geldt hetzelfde.

- Water & waterhuishouding

De Nederrijn, de beken en sprengen alsmede het kwelwater vormen de dragers van de waterhuishouding. De Nederrijn is van internationale betekenis. De waterkwantiteit wordt allereerst bepaald door de hoeveelheid smeltwater uit de Alpen. Daarnaast levert de hoeveelheid neerslag in het totale stroomgebied vanaf de Alpen een grote bijdrage. De uiterwaarden hebben ook een belangrijke waterbergende functie voor de rivier.

Bij Driel zijn sluizen aangelegd in de bestaande loop van de rivier en in het nieuw gegraven zuidelijke deel een stuw. Hierdoor is het stuweiland ontstaan. De stuw zorgt er samen met andere stuwen voor dat het water bij lage waterstanden op peil blijft. Zo kunnen de scheepvaart en de zoetwatervoorziening gewaarborgd blijven. Het stuweiland is nadien aangepast om meer ruimte aan de rivier te bieden. Bovendien is op het eiland een vispassage aangelegd.

In de gemeente is vanwege de steile helling van de stuwwal de afwateringsrichting overwegend zuidwaarts, in de richting van de rivier. Door de zandige samenstelling van de Renkumse bodem zijgt de neerslag direct weg in de bodem. Het duurt enige decennia voordat de neerslag als kwelwater naar buiten treedt. Vanuit de stuwwallen voedt dit kwelwater de verschillende beken. Door de zuiverende werking van de bodem heeft het kwelwater een hoge kwaliteit. Daarom heeft de mens in het verleden bewust gezocht naar stromen kwelwater om watermolens aan te drijven of om schoon water te verkrijgen voor papierfabricage, wasserijen e.d. Om de beken watervoerend te houden zijn diverse ingrepen gepleegd. Zo zijn er sprengen aangelegd en op bepaalde delen ondoorlatende bodemlagen (van leem) aangebracht.

Door wateronttrekkingen in én buiten de gemeente verlaagt van de grondwaterspiegel met als gevolg afname van de ecologisch belangrijke kwel en verdroging van het landschap. Het algemene beleid is gericht op het verminderen van oppompen van grondwater en het meer infiltreren van regenwater in

plaats van directe afvoer via de riolering (het zogenoemde ‘afkoppelen’). Speerpunt is de beken weer watervoerend te krijgen en zo het oorspronkelijke bekensysteem te herstellen.

Grondwateronttrekking mag uitsluitend voor de winning van drinkwater en bij gebrek aan alternatieven voor hoogwaardig industrieel gebruik. Activiteiten die risico’s voor de winning van drinkwater kunnen opleveren zijn, binnen de zogenaamde grondwaterbeschermingsgebieden, niet toegestaan (zoals de aanleg van woonwijken, bedrijventerreinen, infrastructuur etc.). Het doel hiervan is ervoor te zorgen dat het grondwater op eenvoudige wijze kan worden gebruikt voor de bereiding van drinkwater.

- Landschapseenheden en deelgebieden

In Nederland neemt de gemeente, zoals reeds opgemerkt, een unieke plaats in door de vereniging van twee contrasterende landschappen. Vanaf de zuidkant is de stuwwal met bebossing prominent aanwezig en vanaf de andere kant ervaart men vanaf de stuwwalrand juist de openheid en vlakheid van het rivierlandschap. Met dit landschappelijke hoofdonderscheid als basis is het Renkums grondgebied ingedeeld in een viertal deelgebieden die grotendeels geografisch bepaald zijn en die zich onderscheiden in hun landschappelijke karakteristiek:

1. het Veluws bosgebied,
2. de Neder-Rijn met uiterwaarden,
3. de Renkumse enclave en
4. de beekdalen.

Veluws bosgebied

De hoogteverschillen en het bosrijke karakter bepalen de identiteit van dit gebied. Het is een besloten bosgebied met karakteristieke kleine open ruimten.

In het zuidelijke deel van de gemeente op de stuwwalrand geven de uitzichten over de uiterwaarden en de Betuwe de hoogten extra accent. Hier liggen meer open landbouwgronden in de bossen. Diverse beken ontspringen in de hoge helling en stromen via de dalen naar de laag gelegen uiterwaarden en de Rijn.

De noordzijde van de gemeente valt op door de vele buitens en villa’s. Vooral ten noorden van de Utrechtseweg kent het gebied een parkachtige inrichting. Met de aanleg van wegen is ingespeeld op de hoogteverschillen door ze aan te leggen in de erosiedalen. De dorpen en buurtschappen liggen tussen de hoogste delen van de stuwwal in. Met uitzondering van de zuidzijde is Oosterbeek vrijwel omgeven door (restanten) van landgoederen.

In het overige gebied heeft vooral het natuurlijke karakter de overhand. Het centrale gedeelte van de stuwwal is -op Doorwerth na- nog grotendeels onbebouwd gebied. Alleen langs enkele doorgaande wegen staan villa’s met grote kavels die de toegankelijkheid van het achterliggende bosgebied beperken. In deze bossen komen vele zeer oude beukenlanen voor.

Neder-Rijn met uiterwaarden

Het riviergebied kenmerkt zich door een overwegend open, agrarisch landschap met door dijken beschermde oeverwallen en komgebieden. Het gebied is georiënteerd op de rivier door de sterke begrenzing van de beboste stuwwal aan de noordzijde. De uiterwaarden hebben een agrarische functie (melkvee), maar hebben tevens een belangrijke betekenis voor de natuur en daarnaast een waterbergende functie voor de rivier.

De Rosandepolder in het zuidoosten is, tussen de bebouwing langs de Klingelbeekseweg, slechts af en toe waarneembaar. Het westelijke gedeelte van deze polder is enigszins geleed door dijken, wilgen en meidoornbeplanting. De spoordijk vormt, ondanks recente aanpassingen, nog steeds een visuele barrière met het meest oostelijke gedeelte van de gemeente, waar de restanten van het vroegere kasteel Rosande het landschap ter plekke reliëf geven. Hier zijn bovendien zandplassen gegraven die een functie vervullen voor de recreatie. De waterkwaliteit van de Nederrijn maakt dit sinds enige tijd weer mogelijk.

In de Doorwerthsche waarden zijn de stuw, kasteel Doorwerth, de steenfabriek en de brug van de A50 beeldbepalende elementen. In het gedeelte ten westen van de brug zijn rond de kleiputten natuurterreinen ontstaan.

Ten westen van de Noordberg ligt de Jufferswaard. Het hier aanwezige microreliëf; de invloed van de rivier en de Heelsumse beek bepalen er het landschap. De restanten van een steenfabriek, waaronder met name de oude schoorsteen, alsmede de ingedijkte kommen versterken het karakter van deze waard. Het dijklichaam van de N225 verstoort de visuele relatie met de bovenloop van de beek en het uitzicht op Heelsum. Aan de zuidwestkant domineert papierfabriek Norske Skog het beeld waardoor de beleving van de open ruimte rond de rivier ernstig wordt verstoord.

Renkumse enclave

Dit deelgebied bestaat uit een grote open ruimte grotendeels omsloten door dichte bosranden. De dimensies van deze ruimte zijn in harmonie met de proporties van omringende bossen en heidevelden. Het gebied bestaat in hoofdzaak uit akkers en weilanden en wordt in kleinere kamers opgedeeld door bomenrijen, houtwallen en bosjes.

De voormalige Renkumse heide is een heideontginningslandschap dat zich kenmerkt door een rechthoekige verkaveling, de grote maten van de kavels en de verspreide, beplante erven. De openheid beleeft men het meest vanaf de Telefoonweg en vanaf de doorgaande route over de Bennekomseweg. Aan de noordzijde wordt de open ruimte doorsneden door de spoorlijn.

De beekdalen

De twee grote beekdalen van de gemeente Renkum, die van de Heelsumse en Renkumse beek, zijn te typeren als langgerekte open ruimten met vaak meerdere, parallel lopende beeklopen. Ze ontspringen in dicht bosgebied, hebben hun middenloop in smalle open beekdalen en monden via de open uiterwaarden uit in de rivier.

Het Heelsumse beekdal behoort tot de meest natuurlijke gebieden van de gemeente Renkum. Hier liggen de open heidevelden waar het Heelsumse beekstelsel ontspringt. In het brongebied heeft de beek een kunstmatig, 'opgeleid' karakter. Het beekdal vervolgt zijn weg benedenstrooms door weilanden in een zone met bosjes en houtsingels. Na passage van de Utrechtseweg en A50 krijgt de beek het karakter van een meanderende laaglandbeek met knotwilgen. Na de N225 passeert de beek onderlangs de Noordberg en vervolgt zijn weg door de uiterwaard. De aanwezige boerderijen, landbouwgronden en papierfabriek zijn van oudsher functioneel verbonden met de beek door de combinatie van vruchtbare gronden en stromend en zeer schoon water. Over het beekdal ligt een complex van ontsluitingswegen (A50, N225 en de Utrechtseweg) die voor een ernstige visuele, functionele en ecologische verstoring van het langgerekte beekdal zorgen.

Het Renkumse beekdal (ontstaan als erosiedal) is een langgerekt, smal en open landschap met een (gegraven) hoofdbeek en (dito) parallel lopende nevenbeken, deels omsloten door bossen. De beek ontspringt ten noorden van de spoorlijn Utrecht-Arnhem en wordt gevoed door zo'n twintig sprengen. Ze zijn vanaf de zeventiende eeuw vanuit hun economische belang aangelegd om watermolens van waterkracht te voorzien. In totaal hebben op basis van dat principe acht watermolens in het Renkums beekdal gefunctioneerd. Dergelijke vroege vormen van industrialisatie zijn op meer plekken in de gemeente aanwijsbaar, zoals op de Oorsprong en bij Mariëndaal. Het ontbreken van een leemlaag in de beekbedding veroorzaakt echter dat water wegzijgt naar de ondergrond. Sinds het begin van de 20^e eeuw is het grondwaterpeil onder het Renkums beekdal gemiddeld twee meter gedaald; in het Heelsums beekdal meer dan een halve meter. Beide factoren hebben het debiet ernstig verminderd en tegelijkertijd bijgedragen aan de verdroging van deze beekdalen. Het middengedeelte van het Renkums beekdal bestaat uit moerasgebieden tussen de parallel lopende beken en uit weilanden die begrensd worden door bossen. De benedenloop van de beek kent in tijden van grote regenval en hoge rivierstand een drassige bodem. Dit gedeelte wordt sterk geleed door de weg Kortenburg en de N225. Ten zuiden van de Hartenseweg lag het industriegebied Beukenlaan. Dit infrastructurele obstakel wordt echter getransformeerd tot natuurgebied als onderdeel van een nieuwe ecologische poort.

Stand van zaken in het grondgebruik

De gemeente Renkum is nu 4.712 hectare groot. Het grondgebied is volgens de Atlas 2001 verhoudingsgewijs als volgt in gebruik:

1. Landbouw (akkerland/weide)	35%
2. Bos	32%

3. Bebouwde grond	19%
4. Verkeer	5%
5. Natuurlijk terrein (heide)	3%
6. Recreatie	3%
7. Water	2%
8. Overige gronden	1%

De grootste grondgebruiker is nog steeds de agrarische sector; de ontwikkelingen sinds de eeuwwisseling laten een vermindering van het areaal zien ten gunste van recreatie (golfbaan) en natuur (Reijerscamp). Daarnaast nemen de bossen het grootste deel in beslag, ook bijna 1/3 deel van het grondgebied. Opvallend zijn de vele kleine landbouwenclaves in het bosgebied, met als uitschieter de grote landbouwenclave boven Renkum. De laatste grote grondgebruiker is het bebouwde terrein. Verdeeld over zes dorpen beslaat dit gebied (met uitlopers) bijna 1/5 deel van het gemeentelijk grondgebied.

4.3 Economische karakteristiek*

In de gemeente Renkum zijn bijna 2.000 bedrijven gevestigd waarin ruim 5.400 mensen aan het werk zijn. De dienstensector is duidelijk oververtegenwoordigd in Renkum. Van het totaal aantal bedrijven is 63% actief in de dienstverlening. In Nederland en Centraal Gelderland ligt het aandeel dienstverlenende bedrijven met respectievelijk 53% en 51% aanmerkelijk lager. Daarentegen zijn met name de industrie en de bouwnijverheid ondervertegenwoordigd in de gemeente Renkum. Ondanks het relatief geringe aandeel vestigingen in de bouwnijverheid is een groot aandeel van de werkgelegenheid te vinden in deze sector. Dit is een hoog aandeel in vergelijking met de landelijke en Centraal Gelderse cijfers.

Samenstelling bedrijfsleven gemeente Renkum per 1/1/2007

	Aantal bedrijven	Aandeel	Aantal werkzame personen	Aandeel
Landbouw en visserij	32	2%	67	1%
Industrie	95	5%	803	15%
Bouwnijverheid	166	9%	843	16%
Groothandel	152	8%	263	5%
Detailhandel	272	14%	754	14%
Horeca	76	4%	473	9%
Vervoer	42	2%	331	6%
Financiën	67	3%	158	3%
Adviesdiensten	436	22%	525	10%
Facilitaire diensten	226	12%	478	9%
Persoonlijke diensten	264	14%	501	9%
Algemene diensten	121	6%	214	4%
Totaal	1949	100%	5410	100%

Bron: Handelsregister Kamer van Koophandel

Samenstelling bedrijfsleven Centraal Gelderland per 1/1/2007

	Aantal bedrijven	Aandeel	Aantal werkzame personen	Aandeel
Landbouw en visserij	1.819	3%	5.751	2%
Industrie	4.652	7%	54.693	19%
Bouwnijverheid	6.816	11%	30.357	11%
Groothandel	6.820	11%	29.089	10%
Detailhandel	10.426	16%	38.481	14%
Horeca	3.094	5%	10.877	4%
Vervoer	2.342	4%	18.382	6%
Financiën	1.470	2%	15.131	5%
Adviesdiensten	9.411	15%	24.201	9%
Facilitaire diensten	6.760	11%	28.640	10%
Persoonlijke diensten	7.131	11%	15.053	5%
Algemene diensten	3.058	5%	13.170	5%
Totaal	63.799	100%	283.825	100%

Bron: Handelsregister Kamer van Koophandel

- Startende bedrijven

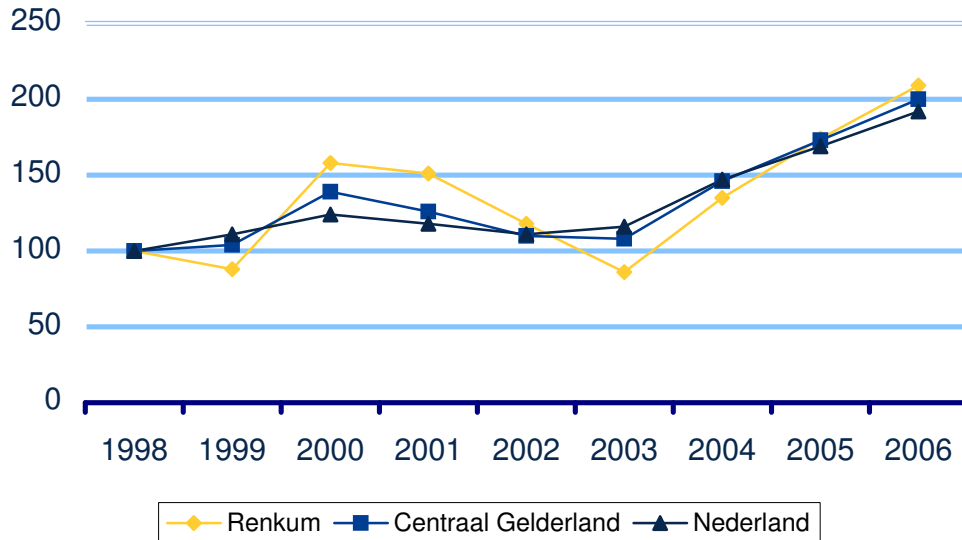
In onderstaande tabel is het aantal startende bedrijven in de gemeente Renkum voor de jaren 1998 t/m 2006 per sector weergegeven. Het aantal startende bedrijven is in gemeente Renkum in 9 jaar meer dan verdubbeld (+109%). In 1998 werden er 65 startende ondernemingen opgericht, in 2006 is dit aantal gestegen naar 136. Hiermee presteert Renkum beter dan Centraal Gelderland en Nederland waar de groeipercentages in dezelfde periode uitkomen op respectievelijk 100% en 92%. Inzoomend op de verschillende sectoren in de gemeente Renkum blijkt dan dat met name in de facilitaire dienstverlening, de bouwnijverheid en de persoonlijke dienstverlening het aantal starters is toegenomen. De industrie is de enige sector waar het aantal startende ondernemingen is afgenomen.

Startende bedrijven in de gemeente Renkum, 1998 – 2006

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Stijging 2006 vs. 1998
Landbouw en visserij	2	4	3	4	1	0	0	1	3	1
Industrie	4	4	9	3	5	0	2	3	2	-2
Bouwnijverheid	5	4	14	9	3	4	5	12	19	14
Groothandel	8	4	3	11	5	6	9	12	11	3
Detailhandel	7	5	9	4	8	10	18	14	10	3
Horeca	2	0	4	3	7	0	0	5	3	1
Vervoer	1	0	5	1	0	2	3	1	4	3
Financiën	1	2	0	2	4	2	1	3	2	1
Adviesdiensten	23	15	37	38	26	12	15	30	32	9
Facilitaire diensten	4	3	6	3	5	3	17	12	23	19
Persoonlijke diensten	5	11	6	13	11	14	9	15	16	11
Algemene diensten	3	5	7	7	2	3	9	5	11	8
Totaal	65	57	103	98	77	56	88	113	136	71

Bron: Mutatiebalans Kamer van Koophandel

Ontwikkeling aantal startende bedrijven Renkum, Centraal Gelderland en Nederland (1998=100)

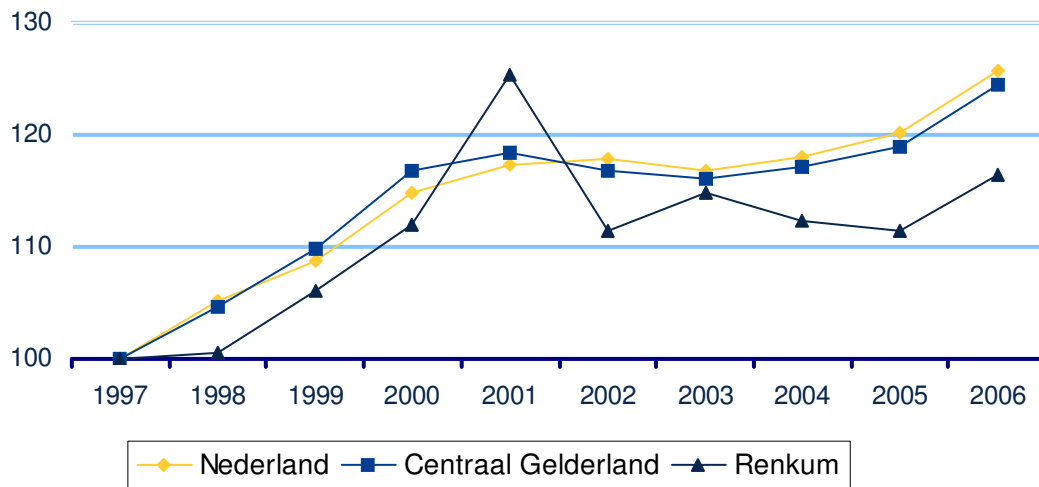
- Enquete Regionale Bedrijfsontwikkeling

De Enquete Regionale Bedrijfsontwikkeling (ERBO) levert gegevens over de ontwikkelingen in het bedrijfsleven op regionaal niveau. Door dit regionale karakter verschilt de ERBO dan ook van andere onderzoeken, die zich doorgaans beperken tot nationale informatie. De ERBO levert door de gedetailleerde opzet per kamergebied regionale gegevens, die vergelijkbaar zijn met landelijke gegevens. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de ontwikkeling van de omzet, export, werkgelegenheid, investeringen en bedrijfsresultaat van de afgelopen 10 jaar. De resultaten voor de gemeente Renkum worden vergeleken met die van Centraal Gelderland en Nederland.

- Omzet

De nominale omzet van het bedrijfsleven in de gemeente Renkum is in 2006 met 4,4% gestegen ten opzichte van 2005. Renkum blijft hiermee iets achter bij de omzetstijgingen in Nederland (4,6%) en Centraal Gelderland (4,6%). Van de bedrijven in de gemeente Renkum geeft 21% aan dat de omzet in 2006 is gestegen. Eveneens 21% meldt een omzetsdaling. De omzetontwikkeling in de afgelopen 10 jaar is weergegeven in onderstaande grafiek. Hier is duidelijk te zien dat het bedrijfsleven in Renkum het op lange termijn minder goed doet dan de collega's in het land en in Centraal Gelderland.

Omzetontwikkeling (nominaal) 1997 - 2006 (1997=100)

In bovenstaande lijngrafiek is de ontwikkeling van het aantal startende bedrijven in de gemeente Renkum, Centraal Gelderland en Nederland in beeld gebracht. In het hoogconjunctuurjaar 2000 bereikte het aantal startende bedrijven een piek. Als gevolg van de economische tegenwind begon het aantal starters daarna te dalen. Vanaf 2003 zit het aantal startende ondernemingen weer duidelijk in de lift. Het jaar 2006 is de boeken ingegaan als een recordjaar. Nog nooit werden er in één jaar zoveel nieuwe bedrijven in het Handelsregister ingeschreven als in 2006. De ontwikkeling van het aantal starters in de gemeente Renkum is in lijn met het algemene beeld. Opvallend zijn de hogere pieken en de diepere dalen in de gemeente Renkum. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door de oververtegenwoordiging van de dienstensector. Dit is een conjunctuurgevoelige sector.

4.4 Algemene karakteristiek van de gemeente

Er is sprake van een opmerkelijk bebouwingspatroon langs de Veluwezoom. Door een vroege suburbanisatie is -vooral langs de zuidelijke Veluwezoom- een zone van bebouwingsconcentraties ontstaan. Tussen Wageningen en Dieren is hierdoor een verstedelijkt gebied gecreëerd waar de uitbreidingen binnen gemeente Renkum deel van uitmaken. Met uitzondering van Wolfheze liggen de kernen in de gemeente Renkum op de overgang tussen stuwwalheiling en rivierdal. Het merendeel van de kernen is verspreid ontstaan langs de beekdalen.

Het nederzettingpatroon langs de Nederrijn is sterk beïnvloed door de oost-west stromende rivier. In het rivierenland liggen verspreid enkele kleine kernen. Alleen bij Arnhem ligt aan de zuidzijde van de Rijn een groot stadsdeel en zijn er nog toevoegingen in ontwikkeling (Schuytgraaf).

De gemeente Renkum ligt ingeklemd tussen het stedelijk gebied van Ede-Wageningen en Arnhem. De relatie met Arnhem-(Noord) is in Oosterbeek duidelijk aanwezig, het dorp is ook in veel opzichten op Arnhem georiënteerd. Een zichtbare ruimtelijke relatie met Ede-Wageningen is er niet. Hier vormt de stuwwal van Ede-Wageningen met zijn bebouwing de overgang tussen Renkum-Heelsum en Ede-Wageningen. De Nederrijn vormt een vrij brede overgang tussen de kernen in het stuwwallenlandschap en die in het rivierenlandschap. Hierdoor zijn er vrijwel geen ruimtelijke relaties tussen de kernen beneden deze rivier en de gemeente Renkum. Er is wel een samenwerking tussen Renkum en Heteren door de realisatie van een gezamenlijk bedrijventerrein (Heterenkum). De onderlinge relaties spelen zich vooral af op functioneel gebied (gebruik van elkaars voorzieningen), op infrastructureel en op bestuurlijk/administratief gebied.

4.5 Karakteristiek per dorp(scluster)

- Renkum/Heelsum - ruimtelijke structuur

De oudst bewoonde gedeelten van Renkum lagen op Harten en de Keyenberg. Renkum is tot het eind van de 19e eeuw in hoofdzaak een agrarisch dorp geweest, met een wisselend florerende papierindustrie. De kern had zich in die tijd uitgebreid langs de Dorpsstraat. In het begin van de 20e eeuw werd een tweede papierfabriek in de uiterwaarden aangelegd met als gevolg een toename van arbeiderswoningen. De ontwikkeling van Renkum heeft in eerste instantie langs landbouwwegen plaatsgevonden die als "linten" vanaf de dorpskern naar het buitengebied lopen. Deze lintbebouwing bepaalt in belangrijke mate de structuur van het dorp. Later zijn op de (landbouw)gronden tussen deze linten woonbuurten gebouwd. Op deze binnenterreinen zijn ook veel bedrijven ontstaan die in de woonomgeving werden opgenomen. Industriële bedrijvigheid ontstond vooral in het beekdal, waar water zowel energiebron als grondstof was. Door de bouw van de buurten Fluitersmaat, Hogenkamp, Doornenkamp en het industrieterrein Schaapsdrift is Renkum aan Heelsum vastgegroeid. De Dorpsstraat in Renkum heeft zich ontwikkeld tot het hoofdwinkelcentrum van Renkum/Heelsum. Daar maken ook de winkels en de bibliotheek aan de Europalaan deel van uit. Het industriële complex van Norske Skog (het vroegere Parenco) domineert de zuidzijde van het dorp in sterke mate; het Europaplein met o.a. de bibliotheek en het oude Renkum rond de Dorpsstraat met het winkelcentrum en het dorpsplein doen dat voor het meer noordelijke gebied.

De dorpskern van Heelsum is ontstaan aan de oostzijde van de Heelsumse beek, nabij de Noordberg. Behalve vestiging van papiermolens zijn er daar ook woningen op de westflank van het beekdal gebouwd langs het huidige tracé van de Kerkweg. Heelsum is van een agrarische gemeenschap uitgegroeid tot een villadorp met een voornamelijk "organische" opzet. Na de Tweede wereldoorlog nam het ruimtebeslag sterk toe, wat leidde tot de verkaveling van binnengebieden en de bouw van grootschalige verzorgingshuizen. Veel van deze zorgflats voldoen nu niet meer aan de huidige eisen van zorgverlening.

Het centrum van Heelsum ligt langs de Utrechtseweg die inmiddels is ingericht als 30km-zone. Belangrijkste oriëntatiepunt van het oude Heelsum is het Hervormde kerkje op de heuvel aan de Koninginnelaan en van het latere Heelsum het Airbornemonument langs de Utrechtseweg en het verderop gelegen park met villa Heidestein met het zicht op het beekdal.

- Renkum -typering van de bebouwing

Kenmerkend voor Renkum is de lintbebouwing. Deze kent een overwegend losse bebouwingsstructuur. De vrijstaande en/of twee onder één kap woningen zijn gebouwd in bouwstijlen uit het begin van de twintigste eeuw afgewisseld met 'moderne' woningen uit deze tijd. Een vergelijking van buurten laat zien dat elk gebied een eigen verkavelingspatroon, uitstraling en identiteit kent. De karakteristieke lintbebouwing koppelt de buurten aan elkaar. In hoofdzaak bestaat het bebouwde gebied uit woonbebouwing. Verspreid over de gemeente komen ook andere functies voor, maar van gebieden met een herkenbare functiemenging is geen sprake. Dat Renkum bekend staat als industriedorp wordt in hoofdzaak bepaald door de dominante aanwezigheid van de papierfabriek Norske Skog. Andere industriële-, voornamelijk kleinschalige bedrijfsactiviteiten zijn te vinden op het bedrijventerrein Schaapsdrift. Industrierrein Beukenlaan met grootschaliger bedrijven als Vredestein is inmiddels ontmanteld ten gunste van natuurontwikkeling.

Een ander opvallend element in de bebouwde kom is het erosiedal, dat vanaf het Wilhelmina-sportpark via de Bram Streeflandweg en de van Ingenweg naar de Rijn loopt. Dit gebied onderscheidt zich zowel door de landschappelijke karakteristiek als door het ruimtegebruik; de functie en de wat onsamenvangende inrichting. Het sport- en cultureel centrum De Rijnkom ligt in het geografische centrum van de bebouwing. De verschijningsvorm van het gebouw roept echter niet direct het beeld op van een uitnodigend ontmoetingscentrum en kent diverse sociaal onveilige plekken.

De Dorpsstraat heeft na de Tweede wereldoorlog al diverse metamorfoses ondergaan. De kern van het winkelgebied, tot Rijnpromenade omgedoopt, is een winkelstraat met een variatie aan bebouwing die echter geen aaneengesloten geheel vormt. Zo zijn er verschillen in ouderdom, massa en bouwstijl. De vernieuwing die zich de afgelopen jaren heeft voortgezet met de bouw van winkelcomplexen met gestapelde woningbouw heeft de variatie wel verkleind. Het dorps karakter is daardoor verminderd.

Het kenmerk van de organisch gegroeide structuur in Heelsum is de verscheidenheid in de bebouwing. Deze komt voornamelijk tot uitdrukking in de diversiteit aan bouwstijlen en de aanwezigheid van verschillende functies. Bij de planmatige inbreiding gaat het vooral om nieuwere bebouwing en om eenzelfde blokken met rijtjeswoningen. Daarnaast zijn er de verzorgingshuizen met een relatief grootschalig karakter (hoogbouw). Het historische gedeelte ten zuiden van de Utrechtseweg wekt de indruk alsof de tijd er heeft stilgestaan. Met name de Koninginnelaan met het oude kerkje en de aanwezigheid van de Heelsumse beek zijn in dat opzicht beeldbepalend. Het groen in Heelsum is op enkele plekken opvallend aanwezig. In het westen van het gebied ligt het Heidesteinpark. Dit park is een landgoedrestant aan het doorgaande bebouwingslint Renkum-Heelsum.

- Wolfheze - Ruimtelijke structuur

De ligging van het historische Wolfheze is mede bepaald door Heelsumse beek. De resten hiervan zijn nog te vinden ten zuiden van de A50 rondom het zogeheten Kousenhuisje. Het huidige dorp ten noorden hiervan heeft een nog betrekkelijk korte historie. De eerste aanzet voor het ontstaan van het nieuwe Wolfheze was in 1845 de voltooiing van de spoorlijn Utrecht-Arnhem. De bouw van een station leidde tot de aanleg van de Wolfhezerweg en de eerste bebouwing in de omgeving van het station. De uitgroei begon echter pas in 1906 toen het “Psychiatrisch Ziekenhuis Wolfheze” zich er vestigde. Al snel verrees op dit terrein de eerste bebouwing, voornamelijk langs wegen die cirkelvormig om de centraal gesitueerde kerk waren aangelegd. Enige jaren later, in 1911, verrees ten noorden van de spoorlijn het “Tehuis voor Alleenstaande Blinden het Schild”.

Tot de Tweede wereldoorlog breidde de bebouwing in Wolfheze zich geleidelijk uit. Daarna verrees ook bebouwing tussen de Heelsumse- en de Wolfhezerweg; ten oosten van de Wolfhezerweg en in de omgeving van de Duitsekampweg. In de jaren '60 zijn voornamelijk ten noorden van de spoorlijn wat grotere aantallen dezelfde woningen gerealiseerd. Hier is destijds ook het Sportpark Wolfheze aangelegd. De laatste jaren hebben in Wolfheze geen noemenswaardige uitbreidingen meer plaatsgevonden. In de jaren '70 is het buurtje van -toen nog- recreatiewoningen 't Hazeleger gebouwd, verscholen in het bos ten zuiden van de Amsterdamseweg.

In zijn huidige vorm wordt de kern opgedeeld door twee structuurlijnen. Dit zijn de Wolfhezerweg en –iets nadrukkelijker- de spoorlijn. Het kruispunt van beiden kan als middel- en oriëntatiepunt van het dorp worden gezien. Door zijn vormgeving (grote openheid) manifesteert zich deze plek echter niet als centrale, herkenbare ruimte. In Wolfheze kent het groen een eenvoudige opzet in herkenbare onderdelen: een raamwerk van lanen met een invulling van particulier groen.

- Typering van de bebouwing

Wolfheze ademt duidelijk de sfeer uit van zijn omgeving die rijk is aan bos en heide en de agrarische enclave ten noorden van de spoorlijn. Dit is te danken aan de tamelijk ruime dorpsopzet en de aanwezigheid van veel groen in het dorp. Ten noorden van de spoorlijn in Wolfheze ligt de over het algemeen de nieuwere bebouwing vanaf de jaren 60 alsmede het complex van het Schild. Dit deel van het dorp kenmerkt zich door relatieve eenvormigheid. Rijen min of meer dezelfde woningen (veelal twee verdiepingen met een kap) vormen het straatbeeld, afgewisseld met vrijstaande woningen langs de Duitsekampweg. Het geheel oogt wat onsamenhangend en kent geen duidelijke structuur. Toch is ook in dit deel van het dorp veel van de natuurlijke beplanting aanwezig wat het geheel een passend karakter geeft. *De woonbuurt 't Hazeleger is een compact gebouwde en vanaf de openbare weg onzichtbare wijk, geïntegreerd in het bos.*

Het gedeelte van Wolfheze ten zuiden van de spoorlijn heeft ook een zekere planmatige opzet. De overwegend vrijstaande of twee onder een kap woningen kunnen onderling nogal verschillen in bouwvorm. De Balijeweg omsluit het geheel, met vooral aan de oostzijde vrijstaande woningen op zeer grote kavels. Deze vormen de overgang tussen het dorp en het omringende bos. In het centrumdeel zijn de schaarse voorzieningen van het dorp geconcentreerd (station met winkel, school etc.).

Het belangrijkste kenmerk van het terrein van het psychiatrisch ziekenhuis is de parkachtige inrichting met een organische plattegrond. Langs geasfalteerde wegen, die vrijwel nergens lange rechtstanden kennen, liggen de losse, vrijstaande gebouwen in het groen. De gebouwen zijn zowel in verschillende

tijdperiodes als architectuurstijlen gebouwd waardoor een afwisselend beeld ontstaat. De bijzondere parkaanleg is door latere toevoegingen op diverse plekken echter doorbroken en verstoord geraakt.

- Doorwerth/Kievitsdel en Heveadorp - ruimtelijke structuur

De oude kern van Doorwerth lag langs de Fonteinallée, nabij kasteel Doorwerth, onderaan de stuwwal. Het huidige dorp, bovenop de stuwwal, is vanaf het begin van de vorige eeuw op een planmatige wijze ontwikkeld vanuit verschillende ontwerpfilosofieën. De enige overeenkomst tussen de verschillende buurten is de ligging in het bos. Centraal in het dorp bevindt zich een open, parkachtige ruimte met daarin enkele vrijstaande gebouwen. De van der Molenallée is de centrale laan die Doorwerth scheidt in een noordelijk en zuidelijk deel. Langs deze weg staan allerlei gebouwen met verschillende functies in een wisselend omgevingsbeeld. Opvallend is de voor Doorwerth langgerekte gevelwand van de Dillenburghflat alsmede de forse kantoorflat aan de Houtsnipaan. Oriëntatiepunten in Doorwerth zijn het Van der Molenplein en winkelcentrum “De Weerd”. De van der Molenallée is tevens de hoofdontsluiting van Kievitsdel, de buurt ten westen van Doorwerth. Dit is een bospark met daarin verspreid liggende villa's. De eerste villa's uit het begin van deze eeuw staan vooral langs de Utrechtseweg, Kabeljauwallee en Van der Molenallée. De latere bebouwing is gerealiseerd in een dichtere verkaveling.

De huidige groenstructuur in Kievitsdel is gelijk aan die van Doorwerth. De wegen hebben voor het grootste gedeelte een laanbeplanting en bosstroken aan weerszijden. Aan de uiterste westkant ligt, op een uitloper van de Boersberg, het groene restant van het vroegere landgoed Hoog Doorwerth.

Kenmerkend voor Heveadorp is de solitaire ligging in een sterk geaccidenteerd terrein. Aan de oostzijde van het dorp liggen de Seelbeek en de Valckeniersbossen en aan de westkant ligt het bosgebied van het vroegere landgoed de Duno. Heveadorp is ontstaan op een uitloper van de Duno en is één van de weinige zogeheten companytowns in Nederland. Rond 1915 vestigde de rubberfabriek Hevea zich hier en zijn ruim tachtig woningen gebouwd in een rechthoekig stratenpatroon. Aan de Dunolaan werden veertien luxere, vrijstaande ambtenarenwoningen gebouwd. Inmiddels is de fabriek verdwenen. Er zijn aansluitend aan de “oude” buurt rijen- en twee onder een kap woningen gerealiseerd als overgang naar de reeds bestaande vrijstaande woningen langs de Dunolaan. Naast het restaurant de Valkenier aan de oude Oosterbeekseweg is eind jaren 90 een op zichzelf staand woonbuurtje ontwikkeld.

De Beeklaan en het oostelijk deel van de Dunolaan vormen samen de hoofdontsluiting van Heveadorp. In Heveadorp komt nauwelijks openbaar groen voor. Bepalend zijn de dominant aanwezige bosranden en de vele tuinbeplantingen rond de vrijstaande woningen.

- Typering van de bebouwing

Bij de eerste ideeën voor Doorwerth gingen de gedachten uit naar vrijstaande woningen in het bos, de Cardanusbossen. Het idee was de grond als kleine kavels voor eenvoudige villa's te verkopen. Doorwerth is echter overwegend planmatig ontwikkeld; op een meer grootschalige wijze met relatief veel hoogbouw die op enkele plekken boven de beboste stuwwal uitkomt en ten zuiden van de Nederrijn in beeld komt. Naast woningbouw is er een klein bedrijventerrein aan de Cardanuslaan; winkelcentrum de Weerd langs de van der Molenallée en -aan de noordzijde, langs de Dalweg- een school, een sporthal en een Stay Okay (jeugdherberg) gerealiseerd. Aan de W.A.Scholtenlaan ligt een sportpark. Binnen het dorp overheerst het beeld van bebouwing in het bos; alleen een deel tussen de Richtersweg en de Bachlaan is -op twee schoolgebouwen- na onbebouwd gebleven. De bomen verzachten het contrast tussen hoog- en laagbouw enigszins. Doorwerth heeft geen historisch dorpshart maar wel een herkenbaar winkelcentrum. Dit gebouw heeft een introvert karakter en daarmee een weinig positieve uitstraling. Een kantoorflat aan de overzijde versterkt dit negatieve beeld; deels veroorzaakt door leegstand en deels door de maatvoering.

Een recente ontwikkeling is de transformatie van de wijk Tussen de lanen. Daar is gestapelde woningbouw met Randstedelijke allure verzezen ter vervanging van vrij monotone gestapelde bouw. In Kievitsdel is vanaf de wegen relatief weinig van de bebouwing te zien. Door de ruime opzet en het ontbreken van (centrum)voorzieningen is er geen sprake van een zelfstandige dorpskern. Beeldbepalend zijn het bos, de laanbeplanting, de pluriforme villa's op brede percelen en met grote voortuinen. Afwijkende bebouwing zijn het verouderde verzorgingstehuis Mooiland en het

multifunctioneel sport-/recreatiecentrum "De Branding". Dit centrum is ontwikkeld begin jaren dertig onder de naam "Natuurbad Doorwerth" en omvat inmiddels een hotel met restaurant; een congrescentrum en een partycentrum.

In Heveadorp zijn de woningen van het oorspronkelijke fabrieksdorp gebouwd in Engelse cottage-stijl met rieten daken en dakkapellen. De baksteenmuren en de rieten dakbedekking geven de hele buurt een landelijk karakter. De historische woningen zijn naar huidige normen krap bemeten en staan op kleine kavels. Er zijn variaties in grootte; voor het merendeel zijn ze geschakeld uitgevoerd. Een coöperatieve winkel, schoolgebouwen en een postkantoortje maakten Heveadorp tot een zelfstandig dorp. Deze voorzieningen zijn nu verdwenen; de vroegere lagere school fungeert al sinds lang als kunstenaarsatelier.

De jongste woningbouw is voornamelijk gerealiseerd op de vroege locatie van de rubberfabriek. Het daarvoor aangelegde terras werd na de sloop vergraven. Langs de Beeklaan werd grond weggehaald en elders opgebracht. De hoogteverschillen zijn als sprongen in de achtertuinen terug te vinden. Het overgrote deel van deze woningen is onder dezelfde architectuur gebouwd. Ze hebben een eenduidige, eenvoudige uitstraling. Daarnaast is er een aantal vrijstaande woningen in een soms opvallende architectuur gebouwd.

- Oosterbeek - ruimtelijke structuur

Het ontstaan van Oosterbeek moet worden gezocht langs de huidige Benedendorpsweg ter plaatse van de oude N.H. kerk. De kern Oosterbeek bestond aanvankelijk uit drie buurtschappen: Dreyen, Klingelbeek en het benedendorp bij de Benedendorpsweg/Weverstraat. Rond 1855 werden langs de Utrechtseweg grote buitens en villa's gebouwd. Vervolgens ontwikkelde het dorp zich vanaf de Benedendorpsweg richting Utrechtseweg. Aan het begin van de 20^e eeuw was de structuur in hoofdlijnen bepaald. Het dorp onderging langzaam maar onmiskenbaar een verdichting met het verkavelen van de buitenplaatsen en de ruime terreinen tussen de wegen. Naast woningbouw hebben zich op deze binnenterreinen verspreid door het gehele dorp ook bedrijven gevestigd.

Het stuwwallenlandschap heeft altijd duidelijke voorwaarden gesteld maar ook een bijzondere karakteristiek verleend aan de bewoning in het dorp. Zo is de dalinsnijding in de stuwwal (Zweiersdal ten oosten van de Weverstraat) vrijwel onbebouwd gebleven. De hoogteverschillen (gradiënt) van de stuwwal zijn ten zuiden en noorden van de Utrechtseweg verschillend. Hierdoor kon in het noordelijk deel meer aaneengesloten gebouwd worden dan in het sterker geaccidenteerde, zuidelijke deel.

De Utrechtseweg vormt de meest herkenbare drager van Oosterbeek. Met de herinrichting van het centrumdeel van deze regionale verbinding is de stroomfunctie voor het doorgaand verkeer ingeperkt. De nadruk ligt nu op de centrum- en verblijfsfunctie. Oriëntatiepunten in Oosterbeek zijn: het gemeentehuis met z'n campanile, Villa Hartenstein met daarin het Airbornemuseum en de gedenknaald er tegenover alsmede de oude kerk aan de Benedendorpsweg.

Voor het dorp Oosterbeek bieden de restanten van landgoederen, het Zweiersdal en het vele groen op particuliere percelen een gevarieerd maar overtuigend groen decor. De verfijning van deze groenstructuur binnen het bebouwde deel is moeilijk aanwijsbaar. Door de grote verschillen in de stedenbouwkundige opbouw van de buurten zijn hierin weinig aanknopingspunten te vinden. Inmiddels is –op gemeentelijk niveau- een gebied aan weerszijden van de Weverstraat, begrensd door de Utrechtseweg in het noorden en de Benedendorpsweg in het zuiden, aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Een deel van de beschermende werking vloeit voort uit voorschriften in de bestemmingsplannen Oosterbeek Centrum en Oosterbeek Zuid.

- Typering van de bebouwing

De zichtbare hoogteverschillen en de uiteenlopende bouwwijzen bepalen het verschil tussen de straatbeelden ten noorden en ten zuiden van de Utrechtseweg. Ten noorden hiervan is in relatief dichte eenheden gebouwd (mogelijk door minder sterke hoogteverschillen) en geeft het straatbeeld een stenige indruk. De noordelijke parkstrook langs de spoorlijn Utrecht-Arnhem vormt aan deze zijde een uitloopgebied van het dorp. In het zuidelijk deel overheerst het landschappelijke beeld door het zicht over de woningen heen. De historische bebouwing is overwegend aangepast aan de accidentatie van het perceel. Dat principe verdween vrij abrupt vanaf de wederopbouwperiode. Aan de oostzijde van

Oosterbeek ligt de spoorlijn Arnhem-Nijmegen, die opvalt door het hoge dijklichaam dat dwars door de open uiterwaarden heen snijdt. Parallel daaraan loopt het tracé van een hoogspanningslijn. Direct hierachter ligt het bedrijventerrein Klingelbeek. Aangrenzend presenteert Arnhem zich met het Businesspark Arnhem (KEMA) op het vroegere landgoed de Brink.

Het centrum van Oosterbeek is langgerekt en oogt daardoor wat onsamenvattend. Het hart ervan bestaat uit de historisch gegroeide winkelstructuur. Dit zijn de kop van de Weverstraat ten noorden van de Dam, Plein 1946 en de Utrechtseweg. Voornamelijk als gevolg van oorlogsschade zijn substantiële “moderne” toevoegingen relatief beperkt. Daarvan zijn het postkantoor op Plein 1946 en de bebouwing in de omgeving van het gemeentehuis het opvallendst. Rond dit laatste gebouw bevinden zich de wat grotere bouwmassa's: de bibliotheek, de Rabobank c.q. het bedrijfsverzamelgebouw, de supermarkt met appartementen, de R.K.-kerk alsmede het verzorgingstehuis Overdal. Deze staan in scherp contrast met de kleinschalige en dorpse bebouwing langs de Weverstraat. De Utrechtseweg daarentegen heeft van oudsher een statig karakter. De grote villa's en landgoederen aan deze weg dragen bij aan de identiteit van Oosterbeek. De karakteristieken van de overige woonbuurten worden voornamelijk bepaald door het verschil in kavel- en woninggroottes. De grotere gebouwen zijn in de minderheid en komen voor in de vorm van woonflats, bedrijven en scholen. Veel van de voormalige villa's en landhuizen zijn nu in gebruik als kantoor of voor jeugdzorg; J.P Heije en Leo Kannerhuis.

De oost- en noordzijde van Oosterbeek zijn scherp begrensd. Aan de overige zijden dringen groenlobben het dorp binnen. Hierin liggen onder andere de sportparken Bilderberg en Hartenstein en enkele grootschalige verzorgingshuizen. In de opbouw en beleving van het dorp spelen de (resten van met name de laanbeplanting van) oude landgoederen een belangrijke rol. In het noordelijk deel zijn dit Dreijen, Sonnenberg en Dennenkamp. In het zuidelijk deel zijn dit Bato'swijk, Hartenstein, Pietersberg en Hemelse Berg.

4.6 - Woonvisie

Maatregelen		prioriteit	doorlopend (D)/ terugkerend (T)	Betrokken partijen@
	Producten en acties			
1	In de periode 2004-2008 wil de gemeente ca 800-900 woningen bouwen, waaronder de vernieuwing van het gebied Tussen de Lanen.	1	D	G,C, M
2	In de Structuurvisie zal een integrale afweging plaatsvinden van alle denkbare inbreidingslocaties, met het doel om ook na 2008 minimaal in de eigen woningbehoefte te voorzien.	2	T	G,C,B,M,R
3	Voor de periode 2004-2008 wordt een bouwprogramma gerealiseerd met accenten in de sociale sector (35-40% sociale huur en koop) en de dure sector uit oogpunt van doorstroming.	2	T	G,C,M
4	Invullen van de regierol van de gemeente ten aanzien van de woningdifferentiatie door vroegtijdig te overleggen met realisatoren van bouwplannen.	2	D	G,C,M
5	De gemeente stel jaarlijks een voortschrijdend woningbouwprogramma vast op basis van monitoring en informeert de gemeenteraad daarover.	2	T	G
6	Stimuleren van het consumentgericht bouwen, in overleg met Vivare en ontwikkelaars.	2	D	G,C,M
7	De gemeente vervult op het vlak van wonen-welzijn-zorg de regierol en hanteert de Programmalijn WWZ als richtlijn bij de verdere uitwerking.	1	T	G,C,B,M,W
8	Bij het opstellen van het Uitvoeringsprogramma WWZ voor de woonservicegebieden wordt beoordeeld of de nultredenhuurwoningen met één slaapkamer na 2009 in aanmerking komen voor verbetering of vervanging door nieuwbouw, zodat deze geschikt zijn voor huisvesting van senioren.	2	T	G,C,B,M,W
9	De gemeente voert overleg met commerciële verhuurders om na te gaan hoe hun voorraad beter geschikt kan worden gemaakt voor huisvesting van senioren.	2	T	G
10	Samen met Vivare nagaan of 200 extra nultreden huurwoningen kunnen worden verkregen door aanpassing van bestaande woningen.	2	T	G,C
11	Nieuwe woningen in de sociale sector worden in eerste instantie beschikbaar gesteld aan inwoners uit de gemeente (gericht sturen op doorstroming).	2	D	G,C
12	Diverse maatregelen uitvoeren om het aanbod van koopwoningen voor mensen met een lichte functiebeperking te vergroten.	2	D	G,W
13	Vernieuwing van het gebied Tussen de Lanen na de sloop van 300 huurwoningen.	1	D	G,C
14	Tot 2009 kan gedacht worden aan de verkoop van 100-200 eengezins huurwoningen van Vivare.	2	T	C
15	Afspraken maken over toepassing label 'WoonKeur' bij nieuwbouw. Gemotiveerd kan hier door de bouwer van afgeweken worden.	2	D	G,C,M
16	In de periode 2004-2008 zal ca 15% van de nieuwbouw plaatsvinden in het goedkope koopsegment, in het bijzonder voor jongeren en jonge gezinnen.	1	D	G,C,M
17	Onderzoek doen naar de belangstelling voor tussenvormen van huur en koop en maatschappelijk gebonden eigendom.	2	T	G,C
18	Minimaal 30% van de vrijkomende sociale huurwoningen in Renkum toewijzen aan starters.	2	D	G,C
19	In prestatieafspraken minimale omvang kernvoorraad vastleggen van 2.800 huurwoningen.	1	D	G,C
20	Maken van prestatieafspraken tussen gemeente en Vivare die jaarlijks worden geactualiseerd.	1	D	G,C, W
21	Jaarlijks de Gemeenteraad informeren over de voortgang van de Woonvisie en de prestatieafspraken	2	T	G,C,M,W
22	De Woonvisie na 2 jaar evalueren en na 4 jaar integraal actualiseren, mede op basis van een nieuw en integraal woningmarktonderzoek.	2	T	G,C,M,B,W

@

G = gemeente (andere sectoren dan 'wonen')

C = corporatie

B = woonconsumenten(organisaties)

W = welzijnsinstelling, zorginstellingen, etc

M = marktpartijen, projectontwikkelaars

R = regio(gemeenten)

4.7 - Toekomstvisie 2030

Ontwikkelingsperspectieven vanaf de drempel van het derde millennium:

Kernthema's uit deze visie zijn

- 1) Landschap & natuur
- 2) Economie/bedrijvigheid
- 3) Cultuur – recreatie – toerisme
- 4) Wonen – onderwijs – voorzieningen
- 5) Sociale samenhang – welzijn
- 6) Verkeer en vervoer
- 7) Gemeentelijke organisatie – rol & taken

1 – Landschaps- en natuurwaarden, waaronder die van de landgoederen, zijn toegenomen; sommige gebieden kennen een absolute bescherming.

2 – Voor ondernemers blijft er een goed klimaat. Bedrijventerreinen zijn daarop aangepast (gemoderniseerd); beperkingen zijn er op het punt van milieubelastende bedrijven; meer mogelijkheden zijn er voor (digitale)/schone dienstverlening. Deels richt die zich op senioren, deels op toeristen.

3 – Voor de toerist en eigen inwoners is er een ruim aanbod kunst, cultuur & horeca in talrijke combinatievormen en optimaal (fysiek) toegankelijk. Exclusiviteit staat daarbij voorop. Verkeersmaatregelen voorkomen overlast op hoogtijdagen. De Airborneherdenking en –wandeltocht zijn evenementen met internationale allure die voor de burgers een samenbindende rol vervullen.

4 – Het woningbestand is kwalitatief hoogwaardig; duurzaam en levensloopbestendig. Er zijn voldoende betaalbare (huur?)woningen, óók voor starters. Inbreidingslocaties compenseren beperkingen van de beperkte vrije ruimte. Alle kernen hebben een winkelaanbod dat voorziet in basisbehoeften in relatie tot de omvang van elk dorp. Kinderopvang en zorgvoorzieningen is er voldoende; jongeren hebben er hun ontmoetingsplek.

5 – Buurten hebben elan en samenhang; betrokkenheid en participatie van bewoners is groot. Dat blijkt ook uit het verenigingsleven en de sport met een aanbod voor elke doelgroep. De fysieke inrichting van de buurt garandeert sociale samenhang en – controle.

6 – Verkeer geeft geen overlast; wandelaars en fietsers kunnen er goed terecht. Openbaar vervoer is schoon, heeft een hoge frequentie en maakt deel uit van een samenhangend netwerk (transferia, huurfietsen en nieuwe persoonlijke vervoersvormen) .

7 – Gemeentelijke dienstverlening is grotendeels digitaal en goed afgestemd op de doelgroep. De gemeente is het eerste aanspreekpunt voor de gehele overheid; zij werkt samen in een netwerk. Kwaliteitsmeting is een vast uitgangspunt dat zorgt voor sturend vermogen en zelfs een voorbeeldwerking heeft voor het bedrijfsleven.

BIJLAGEDEEL

A - Aanbod nultredenwoningen in de gemeente Renkum

Aanbod van nultredenhuurwoningen en zorgwoningen en intramurale capaciteit in Wolfheze in 2004 en 2015

	Adres	Nultredenwoningen huur	Woonzorgwoningen en beschutte woonvormen	Clusterwoningen of intramuraal	
WOLFHEZE					
Aanbod 2004					
Vivare	-	-	-	-	
De Gelderse Roos	RIBW			32	
Potentiële plannen 2004-2014					
Vivare	nieuwbouw	10			
Totaal aanbod in 2015					
		10	0	32	

Aanbod van nultredenhuurwoningen, zorgwoningen en intramurale capaciteit in Doorwerth in 2004 en 2015

	Adres	Nultredenwoningen huur	Woonzorgwoningen en beschutte woonvormen	Clusterwoningen of intramuraal	
DOORWERTH					
Aanbod 2004					
Vivare	Nultredenwoningen met 1 slaapkamer	157	-	-	
Vivare	Nultredenwoningen met 2 slaapkamers	0	-	-	
Vilente	Woonzorgcentrum Mooiland			88	
Potentiële plannen 2004-2014					
Vilente	Woonzorgcentrum Mooiland			- 88	
Vilente/WZN	Richtersweg / Bachlaan	-	+50	+ 60	
Vivare	Nieuwbouw 2004-2008	100	-	-	
Totaal aanbod in 2015					
		257	50	60	

Aanbod van nultredenhuurwoningen en zorgwoningen en intramurale capaciteit in Heelsum in 2004 en 2015

		Nultredenwoningen huur	Woonzorgwoningen en beschutte woonvormen	Clusterwoningen of intramuraal	
HEELSUM	Adres				
Aanbod 2004					
Vivare	A. Mauvestraat 1-7, 4-18 (1 slpkmr)	12	-	-	
Vivare	Heidesteinlaan 20-22 (1 slpkmr)	2	-	-	
Vivare	Heidesteinlaan 21-71 (2 slpkmrs)	26	-	-	
Vivare	Verleurweg 1-14D (1 slaapkamer)	14	-	-	
Vivare	Dorrestijnplantsoen 3/1-3/49, 4,7,9,11 (1 slaapkamer)	53	-	-	
Vivare	Dorrestijnplantsoen 2-14, 3-49 (1 slaapkamer)	26	-	-	
Vivare	W. Marisstraat 21-35 (2 slaapkamers)	8	-	-	
Vilente	Woonzorgcentrum Heidestein		34	93	
Vilente	Woonzorgcentrum Het Beekdal			69	
Siza Dorp Groep	Bennekomsseweg / Karel Beukenhof			12	
Potentiële plannen 2004-2014					
Vilente	Vernieuwing Heidestein	-	+60	- 93	
Vilente	Vernieuwing Het Beekdal	-	+40	+ 1	
Totaal aanbod in 2015					
		141	134	82	

Aanbod van 0-tredenhuurwoningen en zorgwoningen en intramurale capaciteit in Oosterbeek in 2004 en 2015

		Nultredenwoningen huur	Woonzorgwoningen en beschutte woonvormen	Clusterwoningen of intramuraal	
OOSTERBEEK	Adres				
Aanbod 2004					
Vivare	Nultredenwoningen met 1 slaapkamer	94	-	-	
Vivare	Nultredenwoningen met 2 slaapkamers	41	-	-	
Vilente/ WZN	Woonzorgcentrum De Sonenberg		72		
Vilente	Woonzorgcentrum De Molenberg		38	65	
Vilente	Woonzorgcentrum Overdal			73	
Pliladelphia	Felixoord				
Oranje Nassau's Oord	De Hemelse Berg			-	
Siza Dorp Groep	Emmastraat / Pieterbergseweg			22	
Potentiële plannen 2004-2014					
Vilente	Vernieuwing De Sonenberg	-	+ 70	+ 60	
Vilente	Vernieuwing De Molenberg	-		- 20	
Vilente	Vernieuwing Overdal	-		- 3	
Oranje Nassau's Oord	De Hemelse Berg		+60	+40	
Vivare	nieuwbouw	48			
Totaal aanbod in 2015					
		183	240	237	

Aanbod van 0-tredenhuurwoningen en zorgwoningen en intramurale capaciteit in Renkum in 2004 en 2015

		Nultredenwoningen huur	Woonzorgwoningen en beschutte woonvormen	Clusterwoningen of intramuraal	
RENKUM	Adres				
Aanbod 2004					
Vivare	Nultredenwoningen met 1 slaapkamer	67	-	-	
Vivare	Nultredenwoningen met 2 slaapkamers	33	-	-	
Stichting Oranje Nassau's Oord	zorgcentrum Rijnhof			40	
Stichting Oranje Nassau's Oord	Verpleeghuis Cortenbergh			180	
Potentiële plannen 2004-2014					
Vivare	Nieuwbouw	Pm			
Vivare / Noordam	Nieuwbouw			8	
Vivare / Siza Dorp Groep	Nieuwbouw		21		
Totaal aanbod in 2015					
		100	21	228	

B - Literatuurlijst

1. Ontwikkelingsatlas Renkum 2001, Kuiper Compagnons*
2. Landschaps Ontwikkelingsplan 2005, H+N+S Landschapsarchitecten
3. Watervisie 2007 Haskoning Nederland
4. Groenstructuurplan 2004
5. Bosbeleidsplan 2003
6. Kadernota verkeer
7. Regionaal plan 2005-'20 Stadsregio Arnhem-Nijmegen*
8. Cultuurvisie Renkum 2005-'15
9. Sportnota 2005
10. Kadernota WMO
11. Programmalijs Wonen-welzijn-zorg 2005-'08
12. Woonbehoeftenonderzoek 2003*
13. Woonvisie 2005-'09
14. ISV Renkum
15. Methodiek Projectmanagement RO-projecten 2007
16. Bedrijvigheid in de gemeente Renkum, Kamer van Koophandel 2007*
17. Inventarisatierapportage Laag Wolfheze, KNNV afd Wageningen e.o. 2003-'04*
18. Inventarisatierapportages Renkums beekdal, KNNV afd Wageningen e.o. 1999-2005*

* = niet vastgesteld door de raad